

Republika e Kosovës
Republika Kosova - Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government

S M E R N I C E

ZA EX-POST EVALUACIJU

ZAKONODAVSTVA

U REPUBLICI KOSOVO

Republika e Kosovës
Republika Kosova - Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government

Smernice za ex-post evaluaciju zakonodavstva u Republici Kosovo¹

¹ Smernice za ex-post evaluaciju osvojen je na 38 sednice Vlade Republike Kosova, Odlukom br.03/38, datum 15.07.2015

Predgovor

Reforma zakonodavstva Republike Kosovo, kao najmlađe države u Evropi, u poređenju sa drugim reformisanim evropskim zemljama, zahtevala je i dalje zahteva pisanje celokupnog opusa zakona, uključujući veliki broj novih oblasti i institucija koje nisu ranije postojale u Republici Kosovo. Da bi se podržao celokupan razvoj pravnog sistema Republike Kosovo, potrebno je uložiti dodatan važan napor, i to ne samo zakonodavni.

Potreba za stvaranjem stotina zakona u kratkom vremenskom periodu podrazumeva veliki pritisak na nadležna ministarstva, kako na konceptualizaciji, tako i na implementaciji novih zakonskih akata. I ovo predstavlja jednu od briga Vlade Republike Kosovo. Njena posvećenost poboljšanju načina na koji se odluke i zakoni donose, kao i kad je u pitanju poboljšanje implementacije zakona nastojanjima da se ostvari sistematski razvoj procena regulatornog uticaja, prikazana je u Strategiji za Bolju Regulativu 2014-2020, odobrenu od strane Vlade Republike Kosovo odlukom br. 03/189 od 23 maja 2014.

Naknadna procena je sredstvo bolje regulacije, definisana Strategijom za Bolju Regulativu 2014 – 2020. Ona omogućava javnoj administraciji da skuplja podatke, između ostalog: kako se jedan pravni akt sprovodi; da li je taj zakon ostvario svoje predviđene ciljeve; da li je finansijski priuštiv; kao i moguće razloge zbog kojih je došlo do eventualnih poteškoća ili neželjenih efekata. Ovi podatci služe nadležnim institucijama, kao i Vladi u celosti, da donesu odluku da li procenjeni zakon, putem Naknadne procene, treba dopuniti ili zameniti novim odredbama.

Glavni cilj Naknadne procene je: pomoći onima koji donose odluke i sprovode pravne odredbe (naročito ministarstva i organi javne uprave) da procene da li je pravni okvir pravilno primenjen od strane krajnjih primenjivača (javne uprave, javnosti, lokalnih vlasti, obrtnika) i da procene da li su početni ciljevi postignuti.

Naknadna procena bi se trebala razlikovati od funkcije nadgledanja koju ima Skupština: u prvom redu, to je proces Vladine samo-procene njenih politika i rezultata, dok ovo drugo

spada u funkciju parlamentarnog nadziranja, odnosno kontrole Vladinih postupaka.

S tim u vezi, Vlada Republike Kosovo, svojom odlukom br. 03/38, na sastanku održanom 15 jula 2015, odobrila je Smernice o Naknadnoj Proceni Legislative Republike Kosovo, kojima se predviđaju potrebni koraci za sprovođenje Naknadne procene. Ti praktični koraci, kojima se rukovodi proces Naknade procene, su ovde predstavljeni.

Vlada Republike Kosovo uvela je metodologiju Naknadne procene da bi poboljšala obaveštenost i sprovođenje. Pre započinjanja sa Naknadnom procenom, pristup proceni mora biti jasno određen i pažljivo planiran sledećim koracima, kojih ima pet: treba li zakon proceniti (korak 1); vremenski okviri za procenu (korak 2); šta se treba procenjivati/obim procene (korak 3); ko je odgovoran za sprovođenje (korak 4); te, izvori informacija, kao i podatci potrebni za Naknadnu procenu (korak 5).

Smernice su napisane od strane svih ministarstava, uz stalnu podršku OSCE Misije na Kosovu, putem projekta “Pomoć pri sprovođenju nacрта-procedura o Naknadnoj proceni reforme zakonodavstva”, kojima se ovom prilikom zahvaljujemo na podršci.

Pozdravljam sve komentare i predloge koji vode ka poboljšanju Smernica. Oni se mogu dostaviti u pisanoj formi Pravnoj Kancelariji, Ureda Premijera.

Sa poštovanjem!

Besim M. Kajtazi

Direktor Pravne Kancelarije, Ured Premijera

Republika e Kosovës
Republika Kosova - Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government

Br. 03/38
Datum: 15.07.2015.

Vlada Republike Kosovo, saglasno članu 92. stavu 4. i članu 93. stavu 4. Ustava Republike Kosovo, na osnovu člana 4. Uredbe br. 02/2011 o oblastima administrativne odgovornosti Kancelarije premijera i ministarstava, izmenjena i dopunjena Uredbom br. 07/2011 i člana 19. Pravilnika Vlade Republike Kosovo br. 09/2011, zasnivajući se na Strategiju o boljoj regulaciji od 2014-2020 godine, prilog 2 Akcionog plana, važećeg zakonodavstva za jačanje konkuretnosti, na sednici održanoj 15. jula 2015. god, donosi:

ODLUKU

1. Usvaja se Vodič za ex-post procenu zakonodavstva u Republici Kosovo, koji je priložen uz ovu odluku.
2. Ministarstva-organi predlagači su odgovorni za vršenje analize ex-post procene kao što je navedeno u Vodiču
3. Generalni sekretar Kancelarije premijera osniva Nadzornu grupu grupu sa predstavnicima pravnih odeljenja resornih ministarstava koja koordinira ex-post procenu zakona svih ministarstava. Nadzornom Grupom će rukovoditi predstavnik pravne kancelarije /Kancelarija premijera.
4. U prvih šest meseci nakon stupanja na snagu ovog Vodiča, pravna kancelarija Kancelarije premijera, u saradnji sa ministarstvima, identifikuje do dva zakona za procenu na osnovu Vodiča, kao pilot projekat.
5. Pravna kancelarija pri Kancelariji premijera, bliskoj saradnji sa Nadzornom grupom, je odgovorna za koordinaciju poslova između ministarstava i stvara godišnji program za ex-post procenu.
6. Odgovarajuća ministarstva, mogu osnovati radne grupe za realizaciju ex-post procene zakonodavstva na Kosovu, iz njihovog delokruga. Radna grupe odobravaju generalni sekretari ministarstava, u koordinaciji sa Nadzornog grupom i u skladu sa godišnjim program za ex-post procenu.
7. Obavezuje se sva relevantna odeljenja/jedinice na pružanje podršku organu predlagaču organa u procesu ex-post procene, u skladu sa zahtevima iz Vodiča.
8. U zavisnosti od toga šta utvrdjuje Izveštaja o Ex-post proceni za svaki procenjeni zakon, ministarstva - organi predlagači će obezbediti da se rezultati ex-post evaluacije odraze u budućim zakonodavnim programima i obezede da

- nacrt novog zakona odražava zaključke i preporuke Izveštaja o ex-post proceni .
9. Nakon stupanja na snagu ovog Vodiča, Pravna kancelarija /Kancelarija premijera promoviše i obezbeđuje održavanje obuke za službenike pravnih odeljenja i odeljenja odgovarajuće oblasti u vezi sa upotrebom i ex-post procenom u saradnji sa Kosovskim institutom za javnu upravu, resornim ministarstvima i raznim donatorima.
 10. Pravna Kancelarija pri Kancelariji premijera je odgovorna za preispitivanje ovog vodiča zasnivajući se na najboljim praksama i dobijenih reagovanja na osnovu iskustava stečenih tokom ex-post procena .
 11. Odluka stupa na snagu danom potpisivanja.

Isa MUSTAFA

Premijer Republike Kosovo

Dostaviti:

- Zamenicima premijera
- Svim ministarstvima (ministrima)
- Generalnom sekretaru KP-a
- Arhivi Vlade.

PREDGOVOR	3
1. UVOD	8
1.1. ŠTA JE EKS-POST EVALUACIJA I POSTOJEĆE DRŽAVNE PRAKSE:	10
1.2. ZASTO JE CINITI?.....	13
1.3. ZASTO JE METODA EKS-POST EVALUACIJE POTREBNA.....	14
2 METODOLOGIJA KORAK PO KORAK	15
2.1. KLJUČNI KORACI KOJI TREBA DA SE PREDUZMU PRE POČETKA EKS-POST EVALUACIJE.....	15
Korak 1 : Da li zakon treba da bude dostavljen na eks-post evaluaciju ?.....	15
Korak 2: Kad treba započeti sa evaluacijom?Definiši cilj evaluacije.....	17
Korak 3 : Šta treba ocenjivati? Definiši obim evaluacije.....	17
Step 4: Identifikovati realizatore.....	21
Korak 5: Utvrditi izvore informacija i podatke potrebne za eks - post evaluaciju.....	22
2.2. IZVODENJE EK-POST EVALUACIJE	24
2.2.1 Smernica:.....	25
2.2.2. Indikatori.....	25
2.2.3. Metodologija	26
a. Tri glavna testa za izvršenje eks-post evaluacije i odgovaranje na pitanja u 2.2.1.:	26
2.3. KO PREDUZIMA I UČESTVUJE U PROCESU EVALUACIJE?.....	29
2.3.1 Rukovođenje: uloga resornih ministarstava	29
a. Tematska uloga odeljenja	30
b. Koordinirajuća uloga pravnog odeljenja	30
c. Koordinacija radnih grupa i uloge u okviru programa	30
2.3.2. Koordinacija: Međuresorni rad, regulatorna tela za nadzor.....	30
b. Grupa za rukovođenje	31
2.3.3. Proces uspostave sveobuhvatnog pregleda: uključujući predstavnike civilnog društva	32
3. EKS-POST EVALUACIJSKI IZVEŠTAJ I NJEGOVE POSLEDICE	32
4. IMPLEMENTACIJA I PREGLED SMERNICA	33
4.1. IMPLEMENTACIJA	33
4.2. PREGLED	33
LITERATURA	35
ANEKS1	37
TABELA STRATESKOG PLANIRANJA–PRIMER.....	38
ANEKS2	39
MAPIRANJE IZVRSILACA.....	39
ANEKS 3	40
TABELA EKS-POST EVALUACIJE	40
ANEKS 4	41
PROCES EVALUACIJE, MODEL EVROPKSE KOMISIJE: KORACI I ORGANIZACIJA.....	41
ANEKS 5	42
PLANIRANJE ZAVRSNE EKS-POST EVALUACIJE – TABELE – PRAKSA AUSTRALIJE.....	42
ANEKS 6	44
PRIMER UPITNIKA O IMPLEMENTACIJI	44

1. Uvod

1. Ubrzani razvoj zakonodavstva koje se odvijalo bez dovoljnog planiranja i programiranja može da dovede to neočekivanih često negativnih socijalnih i budžetskih implikacija². Štaviše, slabo pripremljene odredbe ugrožavaju osnovne principe vladavine prava uključujući i principe pravne sigurnosti: primenta zakonodavstva mora da bude predvidiva za pojedince a to može da se postigne isključivo kroz jasne i dostupne pravne odredbe³. Tokom 1990-ih, kako bi se rešili problemi ubrzanog razvoja zakonodavstva ali i kao odgovor na sve veće kritike zakonodavne prakse od strane građana, preduzeća i advokata,⁴ vlade i međunarodne organizacije, uključujući i Evropsku Uniju su započele da ispituju svoje zakonodavne prakse.⁵ Kao odgovor na to Evropske zemlje, SAD, Kanada i Australija su razvile politiku "Bolje regulative".
2. U ranim fazama razvoja politike "**Bolje regulative**", javne vlasti su se prvo fokusirale na pripremne faze zakonodavnog procesa.⁶ Taj fokus, iako važan, nije bio efikasan pošto nije mogao da garantuje dovoljno i adekvatno kvalitetan pravni tekst. Kako bi se osiguralo razumljiviji pristup kvalitetu pravnog teksta javne vlasti su proširile svoj pristup politici "Bolje regulative", prema ciklusu pune zakonodavne politike, koju uključuje zakonodavstvo: koncepcija; pisanje; implementacija; evaluacija i revizija.
3. U proteklih nekoliko godina, u nekoliko jurisdikcija,⁷ fokus u evaluaciji zakonodavnih praksi, prebačen je u pravcu "**eks-post evaluacije**."⁸ Eks-post evaluacija je

²U svetlu najgore ekonomske krize od Velike Depresije, značaj efikasne regulative nikad nije bio tako očigledan kao što je sada. EU projekat 15 ima za cilj da podstakne raspravu o regulatornoj politici i kako da uradi bolje, da dovede do istinskih reformi koje poboljšavaju života" OECD, Bolja regulacija u Evropi - EU 15 Projekat 2008, na <http://www.oecd.org/governance/regulatory-policy/betterregulationineurope-theeu15project.htm>

³Vidi: *Commission v Kingdom of Denmark*, slučaj br. 143/8, Evropski Sud pravde, Presuda 30 januar 1985; "princip pravne sigurnosti (...) zahteva nedvosmislenu izjavu prava (...) koja bi licima u pitanju dala (...) jasno i precizno razumevanje o njihovim pravima i obavezama i kako bi sudovima omogućila da isti obezbede poštovanje tih prava i obaveza."

⁴Zakon je smatran kao preterano složen sa suvišnim detaljima.

⁵1995 OECD (Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj) Preporuke za poboljšanje kvaliteta vladinih uredbi: "Dobra regulativa treba: (i) da služi ciljevima jasno identifikovane politike, i da bude efikasna u ostvarivanju tih ciljeva; (ii) ima zdrave pravne i empirijske osnove; (iii) da donese koristi koje opravdavaju troškove, uzimajući u obzir raspodelu efekata u celom društvu uz uzimanje ekonomskih, ekoloških i socijalnih efekata u obzir; (iv) minimizira troškove i tržišne poremećaje; (v) da promoviše inovacije putem tržišnih podsticaja i ciljno zasnovanih pristupa; (vi) da bude jasna, jednostavna i praktična za korisnike; (vii) da bude u skladu sa drugim propisima i politikama; i (viii) da bude kompatibilna koliko je to moguće sa konkurencijom, trgovinom i principima ulaganja - te da olakšava na domaćem i međunarodnom nivou "; "Učinite efikasnim upotrebu eks-post evaluacije", OECD Vodeći principi za regulatornu kvalitetu i sprovođenje, 2005. Evropska unija će nastaviti s pravom da se sudi po uticaju koji njena regulative ima na terenu. Ona mora da obrati konstantnu pažnju na poboljšanje kvaliteta, efektivnosti i jednostavnost regulatornih akata." Integracija korak po korak koja je karakteriše razvoj Unije, teži da reže politike u sektorske lance sa različitim ciljevima i različitim oruđima: vremenom je umenjen kapacitet kako bi osigurali celovitost" Evropska uprava - Beli izveštaj, COM / 2001/0428 finalni, oktobar 2001.

⁶Verovatno je zato procena uticaja metodologije postala glavno sredstvo u većini zemalja OECD-a u zakonodavnom razvoju.

⁷Izvor: OECD (2014), Okvir za regulatornu politiku evaluacije, na stranici <http://www.oecd.org/regreform/framework-for-regulatory-policy-evaluation.htm>

⁸Iako su javni zvaničnici ocenili eks post evaluaciju kao važno oruđe Bolje regulacije, u 2012. godini, iako javni zvaničnici smatraju ex post evaluaciju za glavni instrument bolje regulative, OECD je izvestio da su samo tri zemlje OECD-a formalizovale ex post evaluaciju zakonodavstva (Australija, Nemačka, Švedska), dok je

dizajniranada proceni da li su ciljevi, očekivani efekti, troškovi i koristi delaaktuelnog zakonodavstva, i da identifikuje bilo koje prepreka ili nenamerne posledice koje su nastale u međuvremenu iz zakonodavstva. Ek-post evaluacija se smatra presudnom u osiguravanju da se primarno i sekundarno zakonodavstvo sprovede na najefikasniji način i da se po potrebi izmenjuje.⁹

Štaviše, eks-post evaluacija takođe pomaže u: identifikaciji regulatornih rezultata; merenju ukupnih društveno ekonomskih ili ekoloških uticaja zakona; pružanje smernica o pozitivnim efektima zakona; pružanje smernica o efektima zakona koji treba da budu revidirani; i identifikovanje primera primene i drugih potencijalnih problema. Pored pružanja uvida o efektivnosti zakonodavstva i neophodnosti reforme, eks-post evaluacija takođe pojačava veliki princip vladavine prava: odgovornost vlade.

Razvoj i usvajanje od strane Vlade Strategije "Bolje regulacije 2014-2020"¹⁰ je bio simbol posvećenosti zarad poboljšanja svoje politike i izrade zakonodavne za i dalji razvoj sistematskih procena uticaja zakonodavstva. Da bi se osiguralo da je politika "Bolje regulacije" dovoljno sveobuhvatna, takođe treba preduzeti eks-post evaluaciju. Ove smernice služe da se postave potrebni koraci za preduzimanje eks-post evaluacije. Oni pružaju praktične korake kojima se rukovodi proces procene eks-post evaluacije.¹¹

4. Ove smernice se zasnivaju na najboljim praksama i regulatornim principima i boljoj regulativi (vidi Bolju strategiju za regulativu 2014-2020). Ove smernice su dizajnirane da podrže zvaničnike javni isntitucija, kao i sve zainteresovane strane (javni i privatni akteri uključeni u proces implementacije) širom procesaeks - post evaluacije. Stoga, su oni dizajnirani kao priručnik koji sadrži veoma praktičnu korak- po-korak metodologiju.
5. Ova metodologija je pripremljena kroz konsultativni proces sa resornim ministarstvima. Kancelarija premijera (KP) i ministarstva su odgovorna za obezbeđivanje da se proces eks-post evaluacija sprovodi kao nepristrasno i transparentno koliko god je to moguće. KP je takođe odgovorna da obezbedi da ovaj proces adekvatno obuhvati sve potrebne elemente uključene u ovim smernicama. Da bi se postigli najbolji rezultati,neophodno je da ministarstva dobiju dovoljno resursa za kompetentno ispunjavanje uslova eks-post evaluacije.

19zemalja OECD-a razvilo Regulatornu Procenu Uticaja, dok su institucije EU razvile oba oruđa. Izvor: OECD (2014), *Okvir za regulatornu politiku evaluacije*.

U Švedskoj i Nemačkoj, ex-post evaluacija je ustavna obaveza, vidi sudsku praksu Karlsruhe (Ustavni Federalni Sud): BVerfGE 88, 203 (263); u UK, u 2010, Vlada i Skupština (House of Commons) su potpisale protokol navodeći da Vlada mora sprovesti unutrašnju ocenu zakona 3 do 5 godina nakon usvajanja. I pored ovoga, 1988 te sudskoj praksi Federalnog Ustavnog Suda, Nemačka je ustanovila sistematski i federalni pristup ex post evaluaciji tek u 2013.

⁹L. Mader, *Levaluation legislative, Pour une analyse empirique des effets de la legislation*, Payot, 1985.

¹⁰ Strategija Bolje regulacije 2014-2020 usvojena od strane Vlade Republike odlukom 03/189 od 23.05.2014.

¹¹Ove smernice takođe imaju za cilj da ispune zabrinutosti svih onih koji sprovode zakone na Kosovu: od 2009, u proseku 65 zakona je već objavljeno. Ovo je izazvalo veliki pritisak na resorna ministarstava. Eks post evaluacija će takođe pomoći u budućim zakonskim zahtevima.

1.1. Šta je eks-post evaluacija i postojeće državne prakse:

6. **Eks-post evaluacija** je alatpolitike bolje regulativa¹², kako je definisano Strategijom bolje regulative 2014-2020 Kosova¹³. Ona omogućava javnoj administraciji da prikupi podataka o tome: kako se sprovodi deo zakonodavstva; ako očekivani ciljevi zakonodavstvajesu implementirani; ako su ispunjeni ciljevi predviđeni zakonodavstvom; dali su troškovi zakonodavstva efikasnipotencijalni razlozi za nastale teškoće/slučajni efekti itd. Ove informacije će omogućiti institucijama sponzorima i uopšteno vladi da odluči da li smatra da bi deo zakonodavstva trebalo izmeniti, ukinuti, ili zameniti novim odredbama.
7. Osnovna svrha eks-post evaluacije je da:
 - Pomogne kreatorima politike i onima koji su odgovorni za implementaciju pravnih odredbi (posebno ministrarstvima i javnim administatorima) da izmeri da li se zakonski okvir efikasno primenjuje od strane kranjih korisnika (javne administracije, lokalnih javnih vlasti i preduzeća), i da
 - Procenite da li zakon ispunjava svoje početne ciljeve i zadatke.
8. Da bi se obezbedila većina procesa eks-post evaluacije, posledični efekat između pravnog okvira i svih njegovih mogućih posledica mora biti identifikovan, uključujući i željene neželjene efekte, posebno u socijalnoj zaštiti, privrednom rastu i upravnom postupku. Na primer, u evaluaciji zakonske odredbe koja ima za cilj da pojednostavi proces upravnog postupkasa upotrebom tehnologije (kao što su podaci obrade programa, elektronsko popunjavanje itd.) procenjivač treba daizmeriti da li novi proces pomaže da se:
 - Smanji vreme potrebno da se ostvari jedan administrativni zadatak (željeni efekat);
 - Smanji vreme potrebno da administracija odgovori zahtevu građana (željeni efekti); i/ili
 - Poveća vreme potrebno za obradu administrativnogi zadatka zbog nepredviđenih kašnjenja ipotrebe da objasni kako se koristi tehnologiju (nepoželjan efekat).

Eks-post analiza/Pregled postojećih definicija regulacija: Definicija

“Sistematski programi pregleda propisa ocenjuje propise prema jasno određenim ciljevima, uključujući i razmatranje troškova i koristi, da bi se osiguralo da propisi budu savremeni, da su opravdali troškove, da su isplativi i da odgovaraju svrhi. To uključuje procenu ekonomskih i socijalnih uticaja i/ili uticaja na životnu sredinu”.

OECD (2014), Okvir za regulatornu politiku evaluacije.

¹²Ponekad se odnosi na: pregled posle implementacija (vidi Australia PIR), praćenje, odnosno procenu, svaki od ovih termina može biti deo okvira eks-post evaluacije.

¹³Pogledajte primer Evropske komisije: "Evaluacija je ključno sredstvo u pametne uredbe, obezbeđuje kritičnu na dokazima zasnovanu presudu o tome da li je intervencija ispunila potrebe u cilju da zadovolji i zapravo postigne svoje očekivane efekte. Ona prevazilazi procene da li se nešto desilo ili ne, i gleda uzročnosti - da li je radnja pokrenuta od date stranke izmenjena i vodi do očekivanih promena", Javne konsultacije o smernicama Komisije za procenu, jun 2014, http://ec.europa.eu/smart-regulation/evaluation/docs/20131111_guidelines_pc_part_i_ii_clean.pdf.

9. Eks-post evaluaciju treba razlikovati od nadzornih funkcija skupštine, odnosno vlade; ovo prvo je proces sopstvene evaluacija koju vlada sprovedena na svojoj politici i rezultatima, a ovo drugo je funkcija parlamentarnog nadzora, odnosno kontrola vladinih delovanja.¹⁴
10. Ex-post evaluacija se zasniva na kvantitativnoj i kvalitativnoj analizi. Da bi se u potpunosti osiguralo merenje efekata zakona, eks-post ocenjivači se oslanjaju na statistiku, ankete, izveštaje veštaka, studije itd. Na primer, istraživanja mogu da obezbede efikasnu procenu socijalnih uticaja zakonodavne reforme: sprovođenjem tih istraživanja, ocenjivač će moći da identifikuju zajedničke osnove i ponašanje krajnjih korisnika prava. Eks-post evaluacija se može vršiti putem studija koje kombinuju kvantitativni i kvalitativni pristup. Da bi bila isplativa, ova metodologija treba da se koristi uglavnom za procenu velike pravne reforme, naročito one koje se tiču velikih socio-ekonomskih ili ekoloških pitanja.
11. Metodologija eks-post evaluacije kao i svi alati bolje regulacije se zasnivaju na principu najbolje prakse i komparativnog pristupa iz drugih jurisdikcija. Međutim, samo nekoliko zemalja je usvojilo smernice za eks-post evaluaciju. Na primer, Australija je razvila svoj sopstveni pregled eks-post evaluacije preko “komentara o mehanizmima post implmentacije” što je australijski termin za eks-post evaluaciju¹⁵ a Makedonija je usvojila metodologiju eks-post evaluacije zahvaljujući podršci OEBS-a.¹⁶
12. Postoje različite prakse eks-post evaluacije širom zemalja članica OEBS-a:
- Obavezna periodična evaluacija postojećeg zakonodavstva, koje bi moglo da se ugradi u zakonske odredbe (videti, na primer, Francusku, sa klauzulama zakonodavne evaluacije);
 - Standardizovane tehnika evaluacije, koje suograničene na nekoliko zemalja (Nemačka, Velika Britanija);¹⁷
 - Pregledi sprovođenja pravne oblasti da bi se nadgledala konzistentnost nekoliko povezanih propisa (u takvim slučajevima evaluacija se odnosi ne samo na jedan deo zakonodavstva, već na nekoliko zakona koji su tokom godina preduzeti u istoj oblasti- na primer, pravosuđe za maloletnike, ili zdravstvena zaštita i zdravstveno osiguranje i sl.); kada se naknadno usvojila nekoliko zakona, sprovođenje može otkriti neslaganja i preklapanja, koji će pomoći da se identifikuju evaluacija;
 - Javne konsultacije (Evropska unija);¹⁸
 - Takozvano “**sunset**” (engleski: **zalazak**) **zakonodavstvo**: sastoji se od automatskog prekida zakona na određeni datum, koji je sadržan u samom zakonu, osim ako je zakonodavac želi da ga obnovi. Na primer, nakon prolaka godina navedenih u zakonu, zakon se smatra da nije više na snazi. Sunset klauzula obično

¹⁴Pogledajte članak 4.4 ustava koji kaže da je vlada "odgovorna za sprovođenje zakona i državne politike i podleže parlamentarnoj kontroli", kao i u članu 6.9, i 47 Pravilnika o radu Skupštine Kosova ,o nadzornoj ulozi Skupštine i autoritet odbora u praćenju implementacije zakona.

¹⁵Odeljenje za finansije i deregulaciju, Uputstvo: Post - implementacija Komentari , 2012 , str 24.

¹⁶Pogledajte izveštaj "Kako se prijaviti za Metodologiju za naknadnu evaluaciju sprovođenja Uredbe",2013 , 53p.

¹⁷U Australiji, eks-post evaluacija se sprvodi samo u slučajevima kada nema određene procene ex ante uticaja.

¹⁸ . Pogledajte Javne konsultacije o smjernicama Komisije za ocjenu, novembar 2010, Online:

http://ec.europa.eu/dgs/secretariat_general/evaluation/docs/20131111_guidelines_pc_part_i_ii_clean.pdf.

je popraćena klauzulom evaluacije, koja podešava vreme kada bi trebalo da se oceni/evaluiru zakon. (Sjedinjene Države).

Pristup sistematskoj eks-post evaluaciji koja je inicirana od strane vlade je retka kao u primerima Nemačke i Velike Britanije gde je metodologija postavljena u vladinim smernicama (koja precizira da treba da postoji sistematska procena donešenog zakonodavstva). Među državama članicama OEBS-a glavni primer metodologije sistemske evaluacije je dat u gore neavedenim iskustvima Makedonije. . Postoje međutim primeri eks-post evaluacije koji su inicirani u nekoliko regiona sa ciljem pojednostavljenja administrativnih procesa uključujući: Francusku, Belgiju, Veliku Britaniju i Evropsku Uniju. U ovom pristupu, pažnja je usmerena na procenu administrativnog tereta koji proizilazi iz uredbe, koja utiče na građane i preduzeća. Obaveza uključivanja u eks-post evaluaciju kako bi se izmerilo administrativno opterećenje je pohranjena u nekoliko zakona , kao što su poreski zakoni. Na primer, u eks-post evaluaciji ispitivanje porez na dodatu vrednost, Evropska unija ocenila je ukupan zbir troškova koje su napravila preduzeća tokom svoje obaveze izveštavanja. Evropska unija je takođe predstavila istraživanja percepcije kako bi se utvrdila percepcija javnosti o obavezi izveštavanja i kako bi se identifikovao tip biznisa koji najviše uticao na administrativno opterećenje.¹⁹

13. Različiti pristupi eks-post evaluaciji mogu da se primene odvojeno ili da se kombinuju u zavisnosti od objekta zakona pod evaluacijom. Obim evaluacije treba da bude proporcionalan važnosti zakonodavstva: za zakonodavstvo od koga se očekuje da ima veliki socijalni uticaj, pristup mora da kombinuje nekoliko gore pomenutih praksi. Može da uključi obaveznu evaluaciju, klauzulu predviđenu u zakonu i potrebu da se uključi konsultacija u cilju prikupljanja podataka u vezi sa percepcijama zakona. S obzirom da je pojednostavljenje odredbi u zakonu određeno da bude prioritet za Kosovo, onda bi trebalo da se preduzimaju evaluacije kombinovanjem nekoliko navedenih praksi: konsultacije, evaluacija zakonodavnih klauzula, vrednovanje nekoliko zakona u jednom trenutku, pa čak i periodična evaluacija postojećih zakona.²⁰
14. Pristupe kombinovanja različitih eks-post evaluacija treba pažljivo razmotriti, jer ovaj pristup može biti skup i dugotrajan. Da bi se umanjili troškovi, eks-post evaluacija može se preduzeti samo na nekoliko odabranih zakona sa značajnim društvenim ili finansijskim uticajem. Na primer, u Francuskoj, zakonodavne klauzule u okviru zakona fokusiraju se na prioritete i osiguravaju da Skupština razmatra izabrane zakonske propise nakon isteka određenog vremena. Na primer, primer takve klauzule može se naći u zakonima bioetike²¹ koji osiguravaju da se zakonske odredbe odražavaju na naučna dostignuća. Pored toga, slične klauzule postoje u zakonodavstvu socijalne zaštite,²² što osigurava da obezbeđena socijalna pomoć zadovoljava potrebne standarde socijalne zaštite.

¹⁹Projekat EU o Osnovama merenja i smanjenja administrativnih troškova, Izveštaj o porezu (PDV) prioritetne oblasti, 2009,

http://ec.europa.eu/smart-regulation/refit/admin_burden/docs/enterprise/files/abst09_taxlaw_en.pdf.

²⁰ Vidi, na primer, u Belgiji, Agencija za sprovođenje godišnje procene za pojednostavljivanje administrativnog opterećenja.

²¹Na primer pogledajte francusku zakonodavstvo: član 21, Zakona 94-654; Član 26. Zakona 2004-800 i član 47 Zakona 2011-814 (legifrance.gouv.fr).

²²Vidi, na primer, član 32 Zakona o francuske 2008-1249 (legifrance.gouv.fr).

15. Generalno, primeri metodologije eks-post evaluacije i najbolje prakse su ograničeni u broju. Međutim, mnoge zemlje ne sprovedu delimičnu eks-post evaluaciju.²³ Metodologija predviđena u Upustvu bi mogla da se osloni na one dobre prakse navedenih zemalja koje su inspirisale principe u sadašnjim smernicama a to su:
- Da uspostavi jasna pravila za ocenjivanje i indikatore da prosvetle i olakšaju rad evaluatora;
 - Da dizajnira jasan proces i jasnu podelu odgovornosti ;
 - Da imaju efikasan mehanizam izveštavanja , kako bi se dobile potpune informacija o uspesima i neuspesima implementacije;
 - Da se obezbedi da se dovoljna sredstva dodeljuju za dizajn isprovođenje evaluacije; i
 - Osigurati da se rezultati evaluacije efikasno koriste za informisanje budućih odluka.
16. U cilju smanjivanja troškova i efikasnog korišćenja resursa, korišćenje Upustva o eks post evaluaciji treba da bude urađena korak po korak koristeći metodologiju ovi upustava. Na primer, jedan ili dva zakonska akta mogu da se identifikuju sa značajnim društvenim ili ekonomskim uticajem, i/ili sa značajnim pitanjima vladavine prava. Kada se eks-post evaluacija završi ovim test slučajevima, onda će korišćenje ovih upustava biti prošireno na ostale oblasti na sistematski način.

1.2. Zašto je činiti?

17. Eks-post evaluacija je sprovedena u cilju informisanja javnih vlasti uključujući ministarstva i skupštine u vezi sa zakonodavstvom a u vezi sa:
- pitanjima ekonomičnosti (troškovi/implementacija zakona u analizi benefita);
 - efektivnost (dali je zakon postigao cilj);
 - relevantnost (da li je zakon odgovara socijalno ekonomskom kontekstu); pravna neslaganja;
 - slučajevi nepridržavanja; i
 - poželjni efekti koji rezultiraju od implementacije pravnih odredbi.
18. Eks-post dodatno pomaže u identifikovanju osnovnih razloga za gore navedene zabrinutosti. Ova informacija o osnovnim uzrocima/brigama može da se koristi od strane javnih vlasti kako bi se utvrdila najprikladnija sredstva za poboljšanje pravnog okvira.
19. Osim toga nalazi eks-post evaluacije mogu biti osnova za buduće procene uticaja za predstojeće i nove zakone.²⁴
20. Konačno, eks-post evaluacija bi mogla pomoći vladama u proceni uticaja zakona kada nema dovoljno eks-ante analiza efekata propisa.²⁵ Često, vlade moraju da regulišu pitanja brzo ili u kontekstu posrednih neizvesnosti, naročito u stvarima koje se tiču

²³Vidi Recenzija uradio u izveštaju OECD, okvir za regulatornu politiku evaluacije, 2014, tabela 3.2.

²⁴"Procena ispituje ostvarenje jedne politike, programa ili projekta protiv onoga što se očekivalo, a dizajniran je da osigura da se naučene lekcije vraćaju u proces donošenja odluka", Velika Britanija , Zelena knjiga, Procena i evaluacija u centralnoj Vladi, Trezora 2011, 7.2 .

²⁵Kao što je definisano Vladinom Strategijom za bolju regulaciju Kosova 2014-2010, Procena regulatornog uticaja.

nauke i životne sredine. U takvim slučajevima, može biti nemoguće uraditi proceni dubine pre usvajanja zakona zbog nedostatka vremena ili zbog toga što potencijalni uticaj ostaje nejasan. Na primer, u vezi sa skladištenjem nuklearnog otpada, zakonodavci mogu izabrati metode skladištenja bez potpunog poznavanja uticaja određenog izbora za skladištenje. U tim slučajevima, važno je da se uključe u preispitivanje zakona, i da razmotre dodavanje odredbi u okviru zakona koje obavezuju zakonodavceda preispitaju zakon.

1.3. Zašto je metoda eks-post evaluacije potrebna

21. Dobro definisana metodologija eks-post evaluacije u našoj zemlji je potrebna u cilju poboljšanja nivoa informisanosti o pitanjima implementacije: mehanizmi izveštavanja nisu sistematski i odgovori su veoma ograničeni. To rezultira da vlasti Republike Kosovo imaju poteškoće da identifikuju: probleme u sprovođenju; uspehe; i šta konkretno treba izmeniti/modifikovati u zakonskim odredbama. Postupak ocenjivanja eks-post, to će obezbediti na sistematski način dobijanje povratnih informacija od svih realizatora (javnih uprava, opština, građana, firmi itd). Osim toga, metodologija će omogućiti javnim vlastima da prikupe informacije o tome:
- Dali je zakon implementisan/kako je zakon implementisan;
 - Razlike koje su usvajanjem zakona napravljene/nisu napravljene;
 - Koristi/nedostaci implementacije;
 - Troškovi koji je rezultirala implementacija;i
 - Dali su troškovi zakonodavstva opravladali njegovu implementaciju.
22. Važno je istaći da postoje dodatne pogodnosti koje se mogu dobiti iz rigorozne metodologije. Rigorozna metodologija znači da se eks-post evaluacija zasniva na jasnoj metodologiji i da postoji sistematski pristup realizaciji i pregled zakonodavstva. To uključuje: definisanje obima i ciljeva eks-post evaluacije; procene da li se zakonske odredbe poštuju (potpuno, delimično, ili se uopšte ne poštuju); efekti zakonskih odredba (promene u ponašanju, individualna pomoć pojedincima/biznisu); Uticaj zakonodavstva na terenu; i identifikacija daljih zakonodavnih aktivnosti koje je potrebno preduzeti i tako dalje. Dodatne mogućnosti koje stroga metodologija uključuje: povećanje efikasnosti procesa evaluacije; stoga i veće koristi u smislu kvaliteta revizije sa nižim troškovima. Stoga se prikupljanje podataka o primeni zakona i analize istog mogu uraditi samo efektivno i efikasno, sa većim beneficijama i nižim troškovima, sa formalizovanom, metodologijomkoja je na mestu. Rigorozna procena je zapravo potrebna kako bi se osiguralo da su prikupljeni dokazi tačni i da se odražavaju na pitanja koja proističu iz implementacije zakonodavstva.
23. Isticanjem stvarnih rezultata i ishoda zakonskih odredbi, ministarstva će moći da: identifikuju slučajeve nepoštovanja; osnovne razloge za nepoštovanje; i da se uključe u blagovremene revizije problematičnih odredbi.

Smernice rezime :

- **Ključni koraci pred početak eks-post evaluacije;**
- **Pitanja za eks-post ocenitelja: Kako da se proceni (postavljanje - indikatora, kvantitativne i kvalitativne evaluacije, grafikon evaluacije?) Šta da se proceni?**
- **Institucionalni okvir, akteri procesa vrednovanja, upravljanje procesom evaluacije;**
- **Faza izveštavanja i donošenje zaključaka: Delite, proverite i razgovarajte o zaključcima.**

2 Metodologija korak po korak

24. Ove smernice su koncipirani kao praktično sredstvo, da se održi proces evaluacije i njene usputne aktere

Proces eks-postevaluacije (vidi na primer Aneks 4) klasično obuhvata: programiranje, projektovanje (uključujući organizovanje i resurse), predvođenje eks-post evaluacije; i izvlačenje zaključaka (vidi 3. dole).

U cilju rešavanja ovih različitih pitanja, sledeći deo je podeljen na:

- **Ključni koraci koje treba preduzeti pre početka ek-post evaluacije (2.1.);**
- **Izvođenje eks-post evaluacije (2.2.); i**
- **Odgovornosti podela i učešće u eks-post evaluaciji (2.3.).**

Da bi se obezbedila odgovarajuća praćenja svih dole navedenih koraka (2.1. i 2.2.), Resorna ministarstva treba da koriste " Listu za strateško planiranje" (vidi opis u Aneksu 1).

2.1. Ključni koraci koji treba da se preduzmu pre početka eks-post evaluacije

25. Pre pokretanje eks-post evaluacije, pristup evaluaciji treba da bude jasno definisan i pažljivo planiran. Posebno, pre početka evaluacije, institucije sponzori treba da identifikuje: treba li zakonodavstvo da se oceni (Korak 1); vremenski okvir za procenu (Korak 2); šta treba ocenjivati/obim evaluacije (Korak 3); koji su realizatori (Korak 4); i izvori informacija i podataka koji su potrebni za eks-post evaluaciju (Korak 5).

Korak 1 : Da li zakon treba da bude dostavljen na eks-post evaluaciju ?

26. Svi zakoni mogu da se daju na eks-post evaluaciju, ali ne moraju. Dakle, kako odlučiti koji zakon treba da bude predmet eks-post evaluacije?

27. Kriterijumi za odabir zakona se generalno zasnivaju na prirodi zakonodavstva ili pretpostavljenog uticaja zakona. Na primer, u SAD, zakonski akt se ocenjuje kada ima značajan budžetski uticaj ili značajan društveni uticaj. Ovo drugo bi se odnosilo na veliki broj korisnika ili karakteristika određene grupe kao što je njihova ugroženost u smislu socijalno-ekonomskog statusa itd. U Velikoj Britaniji, se primenjuje prag vrednosti trošakova (evaluacija je neophodna samo kada troškovi usaglašavanja prelaze 5 miliona funti). Treba imati na umu da zakoni o budžetu u načelu ne spadaju u okviru programa eks-post evaluacije, jer su predmet posebne šeme ispitivanja.²⁶
28. Eks-post evaluacija takođe obično nije potrebna za manje propise, koji imaju neznatan uticaj na građane, korporacije, okruženja ili ekonomiju. To ne mora uvek biti jasno Ministarstvu ukoliko zakonodavstvo ima neznatan uticaj. U onim slučajevima gde Ministarstvo ne može identifikovati da li zakonodavstvo ima manji uticaj, Ministarstva bi trebalo da konsultuju KP i traži razjašnjenje. Treba imati na umu da eks-post evaluacija treba da se sprovodi sa zakonima koji se odnose na zaštitu osnovnih prava, ili kad dovodi do velikih reformi, kako bi se osiguralo da mere zaštite zakonom obezbeđene ne krši osnovna prava.²⁷
29. Ministarstva treba **da identifikuju klauzule evaluacije sadržana u postojećem zakonodavstvu**, i da se drže vremenskog ograničenja koje je dato u klauzulama. Klauzula evaluacija treba eksplicitno da pominje: cilj evaluacije; rok za sprovođenje evaluaciju; i mogućnost da revidira zakonske odredbe u zavisnosti od rezultata evaluacije.
30. Odredba u zakonu koja zahteva izradu izveštaja nije klauzula procene. Na primer, član 14. Zakona o hemikalijama Zakon br 04/L-197 ne predstavlja klauzulu ocenjivanja jer samo zahteva da vlada izradi izveštaj:

Nije klauzula evaluacije:
Zakon o hemikalijama Zakon br.04/L-197
Član 14

1. Ministarstvo izrađuje godišnji izvještaj o stanju hemikalija.
2. Izveštaj o hemikalijama iz stava 1. ovog člana će biti deo izveštaja o stanju životne sredine, koji je odobren od strane Vlade Republike Kosova.
3. Izveštaj iz stava 2. ovog člana sadrži uglavnom: podatke o vrstama hemikalija, podatke o izdatim dozvolama za hemikalije koje se proizvode, uvoz, izvoz, informacije o istraživanjima za hemikalije, informacije o akreditovanim laboratorijama i implementacija strategije i akcionog plana za upravljanje hemikalijama.

²⁶Vidi, na primer, u Francuskoj, smernice o evaluaciji zakona o budžetu proizilaze iz zakona o zakonima o budžetu (Loi Organique n° 2001-692) (legifrance.gouv.fr)

²⁷Vidi, na primer, OEBS-ov izveštaj o višezjezičkom zakonodavstvu na Kosovu i njenim izazovima (2012): "Pravni okvir obezbeđuje primere mera za zaštitu jezičkih prava različitih zajednica. Međutim, odgovarajuću primenu i sprovođenje je potrebno poboljšati. Ako se to ne učini može doći do indirektnog isključenja zajednica iz javnih poslova i drugih potencijalnih kršenja ljudskih prava"; OEBS (2012), Mere za implementaciju zakonodavstvo utiču na ljudska prava na Kosovu, vidi Preporuke.

Ipak, podaci prikupljeni u izveštaju mogu da obezbede koristan uvid za eks-post evaluaciju.

31. Treće, Ministarstva **bi trebalo da razmotre ocenjivanje zakona ako su već identifikovane značajne poteškoće u implementaciji**, kao na primer, kada se zakonska odredba ne primenjuje ili preterano opterećuju građane i preduzeća. Ove teškoće mogu da se identifikuju sa sudske prakse ili na osnovu povratnih informacija od raznih nosilaca.
32. Četvrto, evaluacija zakona je takođe neophodna **kada zakon stvara nova prava i / ili traži da zaštiti osnovna prava** (u oblasti nediskriminacije na primer).
33. Kada se jednom učini procena utvrđivanja zakona, listu bi trebalo podneti kancelariji KP. . Pravnik kancelarije KP će diskutovati ovu listu na upravnoj grupi (vidi niže) i obezbediti jednoobraznost u procesu, tako da seeks-post primenjuje u svim slučajevima kada je to potrebno.

Korak 2: Kad treba započeti sa evaluacijom? Definiši cilj evaluacije

34. Generalno, eks-post evaluacija će početi u roku od jedne do dve godine nakon implementacije zakona. Sama evaluacija treba da se uradi u vreme kada su zakonske odredbe proizvele dovoljne efekte, što je generalno ne manje od 6 meseci i do 2 godine nakon stupanja na snagu. Kada je deo zakonodavstva složen, rana evaluacija neće biti tačna ili od pomoći, kao što je malo verovatno da je zakon bio u stanju da proizvede svoje željene efekte. Međutim, eks-post evaluacija može biti primenjena posle kratkog perioda implementacije, pogotovo kada izgleda da je jedan deo zakonodavstva ili zakonska odredba proizvela neželjene efekte.
35. Proces planiranja eks - post evaluacije treba pokrenuti u ranoj fazi implementacije u cilju:
 - Identifikovanja nosioca i mogućnosti da se dobiju povratne informacije od njih blagovremeno i kada je to potrebno;
 - Uspostaviti delotvoran sistem prikupljanja podataka na samom početku procesa; i
 - Definisati obim evaluacije.

Korak 3 : Šta treba ocenjivati? Definiši obim evaluacije

Prilikom definisanja obima evaluacije, važno je razmotriti sledeća pitanja:

1. Da li zakon treba da bude ocenjen kao:
 - a) celina zakona,
 - b) samo nekoliko zakonskih odredbi zakona ili
 - c) možda nekoliko zakona iste tematske sadržine (tj: zakoni koji se bave javnim zdravljem);
2. Da li treba procenjivati druga zakonodavstva?
3. Koje su to pitanja koje treba uzeti u obzir pri ocenjivanju zakona?

Sledeći odeljak će redom ispitati svako od ovih pitanja.

1. Da li evaluacija zakona treba da uključuje: (a) zakon kao celinu; (b) samo nekoliko odredbi zakona ili delova zakona; ili (c) možda nekoliko zakona sa istim tematskim sadržajem (tj: zakoni koji se bave javnim zdravljem)?

36. Odluka između vrste evaluacije koje treba preduzeti zavisi od specifičnosti potencijalnih pitanja implementacije i inicijativeo strateškom planiranju vlade.

(a) Kada treba oceniti zakon u celosti?

37. Zakon kao celinu treba oceniti kada zakon ima značajan društveni, ekonomski ili budžetski uticaj,²⁸ kao što je opisano gore, ili kada to utiče na osnovna ljudska prava. Takođe, zakon se može ocenjivati u celini u slučajevima kada se zakon bavi inovativnim pristupom, ili gde se bavi rešenjima za probleme koji tek treba da se testiraju, koji je takođe poznat kao "eksperimentalno zakonodavstvo."²⁹ Eksperimentalno zakonodavstvo se obično donosi za ograničen vremenski period koji omogućava rešenje određenog problema koji treba da se testira. Ponekad se eksperimentalno zakonodavstvo primenjuje samo na nekoliko opština kao i da odbrane regione, nakon čega se može proveriti uticaj zakonodavstva, uključujući dobiti/troškove i dugoročnu izvodljivost. Ako korist opravdavaju troškove, zakon bi mogao da se primeni na većem regionu/teritoriji. Međutim, upotreba eksperimentalnog zakona treba da bude ograničena na neizvesne okolnosti/situaciji.

38. Generalno, sve odredbe koje utiču na građane i firme moraju da se procene, kako bi se utvrdilo da li stvaraju prava ili obaveza. Međutim, u većini zakona, postoji samo nekoliko zakonskih odredbi koje se bave pravima i obavezama. U tim slučajevima, može biti prikladno da se proceni samo nekoliko odredaba zakona (Videti odeljak (b)).

(b) Kada treba oceniti samo nekoliko odredbe zakona ili deo zakona?

39. Kao što je ukratko već pomenuto, kada zakon ima samo nekoliko odredaba koje se odnose na prava i obaveze, a kada ove odredbe mogu biti izolovani od ostatka zakona, onda evaluacija treba da se prvo koncentriše na te odredbe. Ovo će umanjiti troškove evaluacije.

40. U drugim slučajevima, zakon može da se bavi različitim pravnim situacijama (teme), koje treba procenjivati posebno: na primer, kada se ocenjuje Zakon o izvršenju

²⁸Vidi, na primer, Zakon br 04/L-174 o prostornom planiranju:

«1. Svrha ovog zakona je da obezbedi održivi i uravnotežen razvoj prostornog planiranja na celoj teritoriji Kosova kao zajednički nacionalni vrednosti, kroz dobro upravljanje, racionalno korišćenje prostora, zaštitu životne sredine i kulturnog nasleđa.
2. Svrha ovog zakona je da obezbedi održivu samoupravu, efikasno korišćenje javnih sredstava, preduslove za uravnotežen ekonomski razvoj, održivu regulaciju prostora, osiguravanje jednakog tretmana, pružanje slobode kretanja i adekvatan pristup javnim službama za građane »

²⁹Procena zakonodavnog i lois ekperimentales. Seminaire en Valis Kran - sur - Sierre, 7-9 oktobra 1992. , Charles-Albert Moran, Collectif; Evropske zemlje, Francuska, Švajcarska, Nemačka itd.,su usvojile zakone eksperimentalno .

krivičnih sankcija, državni organi će proceniti posebno primenu odredbe o zdravstvenoj zaštiti u zatvoru, i one o izvršenju kazne.

41. U drugim slučajevima, može biti poželjnije baviti se pitanjima pojedinih implementacija koje su predviđene u jednoj ili nekoliko odredbi, ili se baviti jednim određenim pitanjem jednog zakonskog akta. Kada je prikladno³⁰ potrebna procena bi se mogla fokusirati samo na pitanja isplativosti: na primer, u proceni Zakona o turizmu, fokus se stavi samo na ekonomski uticaj turističkih paketa. Štaviše, moglo bi se fokusirati samo na nastale troškove vs. procenjene troškove ekoloških odredbi.³¹

2. Treba li procenjivati podzakonske akte?

42. Fokus eks-post evaluacije je generalno osnovni zakon, ali pošto je podzakonski akt takođe važan za implementaciju, možda će biti potrebno takođe izvršiti i njegovu procenu. Podzakonski akt treba oceniti kada ima značajan uticaj ili kada propisuje važne detalje o pravnom okviru.³² Osim toga, podzakonski akt uvek treba uzeti u obzir kada je primarno zakonodavstvo "okvirno zakonodavstvo"³³. Dalje, podzakonski akt treba uvek uveti u obzir kada je primarni zakon "okvirno zakonodavstvo" jer u tim slučajevima, jedini način ispitivanja se ispita ishod primarnog zakonodavstva je po ispitivanju podzakonskih akata ispitivanja ishoda primarnog zakonodavstva je ispitivanje podzakonskih akata.

43. Značajni sekundarna zakonodavstva treba takođe da budu predmet procene. Značaj sekundarnog zakonodavstva treba biti određen od strane ministarstva pre početka evaluacije, i dostavljen Kabinetu premijera zajedno sa godišnjom listom zakona pod evaluacijom. U proceni šta čini značajan sekundarni zakon, ministarstva bi trebalo da razmotre dodatnu vrednost eks-post evaluacije za svaki sekundarni zakon.³⁴ Kada se podzakonski akti ne smatraju dovoljno značajnim, ocenjivač može ispita različite aspekte podzakonskih akata. Na primer, procenjivač treba da utvrdi da li je podzakonski akt:

1. Da li je izdata u skladu sa primarnim zakonom;
2. Koji su efekti podzakonskih akata, i posebno:
 - a. Da li sekundarni zakon dostigao cilj koji je identifikovao primarni zakon;
 - b. Ako nije, šta je glavni razlog?

44. Fokus podzakonskih akata može takođe biti kontekstualan. Na primer, kada osnovni zakon propisuje da će podzakonski akt uspostaviti neophodne administrativne ili druge procedure, evaluacija sekundarnog zakona može da se fokusira na neočekivanapoteškoće koje su se možda stvorile odredbama sekundarnog zakona.

³⁰Neće biti prikladno da se koncentriše na pitanja budžetskih troškova prilikom procene Zakon br 04 / L - 137 o zaštiti novinarskih izvora.

³¹Vidi, na primer, eks- post procena troškova o poslovanju ekoloških zakona EU, javite se Evropskoj komisiji, 2006: "bavi se pitanjem kolika se razlikuju eks ante i eks-post procene troškova u poslovanju koja proističe iz zakonodavstva životne sredine EU, kako se može objasniti ove razlike, šta su posledice za procenu troškova", http://ec.europa.eu/environment/enveco/ek_post/pdf/costs.pdf

³² Vlada Velike Britanije pravi razliku između «eks post zakonodavnog pregleda» (za osnovno pravo), i «eks post pregleda realizacije» za podzakonska akta, uz napomenu da je deo jednog političkog ciklusa.

³³Okvirni zakon postavlja opšte ciljeve, ali dozvoljava da se detaljne odredbe izrade u podzakonskim aktima .

³⁴Pogledajte šta se onda desilo? Studija Pregleda post- implementacije podzakonskih akta: Vladin odgovor, Izveštaj Domu lordova, 2010 .

Zakon br.03/L-149 o civilnoj službi³⁵

“Zakon o državnoj službi zahteva usvajanje niza podzakonskih akata ... u sledećim oblastima: procedure za jednake mogućnosti, žalbeni postupak, zapošljavanje, probni period, opis posla, radni učinak, disciplinske postupke, radno vreme i redovnost, procedure oko godišnjeg odmora, kadrovske note i prestanak rada kao i zastupljenost zajednica u državnoj službi”.

Od decembra 2012. godine, izdati su 21 podzakonskih akata.

Eks-post evaluacija Zakona o državnoj službi mogao bu da ispita:

- Dali su svi podzakonskih akti izdati? *U ovom slučaju, izgleda da nisu izdata sva sekundarna zakonodavstva;*
- Od podzakonskih akata koji su na snazi, koji treba da budu predmet procesa eks-post evaluacije?

Izbor bi trebalo napraviti uzimajući u obzir: osnovne ciljeve Zakona, uključujući i glavni društveni uticaj tog zakona; i vladine prioritete na Kosovu. Sekundarni zakon koji zadovoljava ovaj kriterijum I koji treba da bude predmet procene / ispitivanja je Uredba 04/2010 " Postupcima za fer i proporcionalnu zastupljenost zajednicekoji nisu u većini u državnoj upravi Republike Kosovo."³⁶ Napomenuti posebno član 11 zakona: "obezbediti fer srazmernu zastupljenost zajednica u civilnoj službi Kosova na centralnom i lokalnom nivou, kao što je predviđeno u stavu 3 ovog člana".

3. Koja su to pitanja koje treba uzeti u obzir pri ocenjivanju zakona ?

45. Da bi se sprovedla efikasna eks-post evaluacija, prvo treba da identifikovati pitanja na koje eks-post evaluacije treba da se koncentriše. U cilju identifikacije pitanja fokusa, bilo bi važno da se osvrnemo na glavne izazove zakona (tj. njegove ciljeve). Ciljevi/izazovi zakona mogu se naći u proceni Regulatornog uticaja (RIA). Ako nema izdatog RIA, ciljevi / izazovi zakona mogu se identifikovati gledajući zakon. U svakom slučaju, ciljeve koji su sadržani u zakonu treba ispitati.

46. Ciljevi zakonodavstva su generalno zagarantovani prvim članovima svakog zakona (kao što su "opšti principi", "opšte odredbe", "svrha", "vodeći principi").³⁷ Takođe, ciljevi se mogu naći u obrazloženju koje prati nacrt zakona. Pored toga, kao što je već pomenuto, ukoliko je RIA sprovedena, takođe će postaviti ciljeve. U slučajevima gde je sprovedena RIA, njeni ciljevi treba da se reflektuju u ciljevima eks-post evaluacije.

³⁵Pogledajte Izveštaj OEBS-a "Implementacija zakonodavstva za državnu službu na Kosovu", februar 2013 .

³⁶Ispitivanje treba da ode mnogo dalje od samo prostog pominjanja njegovog usvajanja. Procena o zapošljavanju pripadnika manjinskih zajednica u javnoj službi Kosova i javnim preduzećima, Kabinet premijera, 2013. godine.

³⁷Pogledajte, na primer: Zakon 2013 / 04 - L - 249 o zdravstvenom osiguranju identifikuje svoje glavne ciljeve: "uspostavljanje opšteg pristupa građanima i stanovnicima Republike Kosovo kvalitetnu osnovnu zdravstvenu uslugu u cilju poboljšanja zdravstvenih pokazatelja i osiguravanje finansijske zaštite protiv osiromašenja zbog visokih troškova zdravstvene zaštite" .

47. Eks-post evaluacija će istražiti da li su:
- Posebni ciljevi zakonodavstva efektivno i efikasno postignuti;
 - Ishodi koji se reflektuju na ciljeve;i
 - Postoje li potencijalni temeljni razlozi zbog kojeg nisu ispunjeni ciljevi.
48. Na primer, u cilju procene širokih cilja "univerzalnog pristupa kvalitetnih i osnovnih zdravstvenih usluga" bilo bi neophodno da se identifikuju bar:
- Radnje koje moraju biti preduzete da se efikasno uspostavi univerzalni pristup;
 - Indikatori "univerzalnog pristupa": pokazatelj "univerzalnog pristupa" mogao bi da bude broj i identifikovan profil osoba koja bi trebalo da budu u stanju da pristupe osnovnim zdravstvenim uslugama u skladu sa zakonom. Ova cifra može biti u poređenju/u suprotnosti sa brojem ljudi koji pristupaju zdravstvenom sistemu. Dodatni koraci u analizi mogu ispitati osnovne razloge zašto neki ljudi nisu mogli da pristupe zdravstvenom sistemu.

Step 4: Identifikovati realizatore

49. Sprovođenje zakonskih odredbi generalno uključuje širok spektar realizatora, uključujući administrativne aktore (nacionalne i lokalne), i krajnje korisnike (građane, fizička lica, preduzeća itd). Da bi se osiguralo da je identifikacija potencijalnih nosilaca dovoljno sveobuhvatna, resorno ministarstvo treba da izradi mapu svih potencijalnih nosilaca i krajnjih korisnika (vidi šablon Aneks 2). Da bi identifikovala relevantne realizatori razmotre i u kojoj meri: (a) realizatori mogu da pruže informacije o primeni zakona; i (b) realizatori mogu biti ugroženi od strane zakona.

Ko može da pruži informacije o primeni zakona?

Iskustvo zemalja članica EU³⁸

Evo nekoliko primera potencijalnih davalaca podataka koji se odnose na implementaciju zakona:

Povratna informacije za spoljne zainteresovane strane: Zahtev za dobijanje povratnih informacija, uključujući reklamacije/sugestije, od građana, preduzeća, nevladinih organizacija, kao i predstavnika sindikata.³⁹

Neizvršni institucije: Primeri su: parlamentarni odbori i Državni ured za reviziju ili revizorski sud.

Decentralizovane javne vlasti: Primeri obuhvataju opštine i službenike javnih službi.

Nezavisna tela: Na primer, institucija ombudsmana.

³⁸ Završni izvještaj Grupe na visokom nivou za bolju regulativu, Radna grupa za eks-post evaluacije, 2012, http://ec.europa.eu/smart-regulation/impact/docs/vg3_report_ek_post_evaluation_en.pdf.

³⁹ 13 od 17 država članica izjavilo je da eks - post evaluacija može biti izazvana spoljnom povratne informacijama zainteresovanih strana.

Korak 5: Utvrditi izvore informacija i podatke potrebne za eks - post evaluaciju

50. Važno je da resorna ministarstva identifikuju sve izvore informacija kako bi dobili dovoljno podataka o pitanjima implementacije.

Da bi se uputilo ovo ključno pitanje, resorno ministarstvo treba da:

Odredi koji podaci treba da se prikupljaju, imajući u vidu obim evaluacije i ključna pitanja koja treba da se procene (iznad korak 3). Svaka eks-post evaluacija će zahtevati određeni skup podataka koji se prikupljaju;

* Identifikovati u ranoj faze procesa implementacije šta su stvarni izvori iz kojih se prikupljaju podaci, da li su iz javnog, privatnog sektora ili građanskog društva. Ova identifikacija se može uraditi od strane članova radne grupe i pod nadzorom ministarstva kao što je opisano u tački 2.3.1 c) ispod. Realizatori identifikovani u koraku 4 mogu takođe pružiti korisne informacije sa terena. Glavni skup podataka može se prikupiti, od strane resornog ministarstva iz svih relevantnih i postojećih javne izvora informacija, kao što su javne statistike i javna baza podataka, kao i aktivnosti izveštavanja od strane Skupštine, nezavisnih tela (Ombudsmana), inspekcije, ili i Agencije za implementaciju.⁴⁰ Resorno ministarstvo treba da prepozna sve detaljne studije koje su možda nastale od međunarodnih organizacija, evropskih stručnjaka itd., kao i sve informacije i podatke koje su dostavile NVO-je i civilno društvo itd.; i

* Identifikovati podatke koji nedostaju, ali koja su neophodni da se ocene ključna pitanja. Ako podaci nedostaju, razmotriti uspostavljanje novih mehanizama za prikupljanje podataka koji se odnose na potrebe tog vrednovanja. Na primer, prilikom procene dela zakonodavstva i postavljanja novih krivičnih dela u oblasti životne sredine, biće neophodno da se stvore mehanizmi izveštavanja koji obuhvataju sudove i/ili policijske službe i koji detaljno opisuju slučajeve koji su relevantni evaluaciji.

51. Kada su podaci dobijeni, resorno ministarstvo će osigurati da se svim potrebnim podacima može pristupiti i da budu dostupni na vreme za eks-post evaluaciju.
52. Da bi se bavili pitanjima prikupljanja podataka, resorna ministarstva u bliskoj saradnji sa Kancelarijom premijera mogu da uzmu u obzir odgovaranje na sledeći set pitanja koje je utvrdila Vlada Velike Britanije:

Ključni pitanja koja se uzimaju u obzir kada se planira prikupljanje podataka

Magenta knjiga - Velika Britanija - 2011 - 7,11

- Koji podaci treba da se sakupe da bi dobili pouzdana i dosledna merenja protiv ciljeva politike?
- Koje dodatne podatke treba prikupiti kako bi zadovoljili zahteve glavnih kreatora politike za

⁴⁰Sve ove aktivnosti izveštavanja mogu da budu obavezne ukoliko je njihova obaveznost dodata u zakonodavstvu.

povratne informacije o politici i podršcuplanirane evaluacije ?

- Ko će imati odgovornost za prikupljanje podataka?
- Kada će podaci biti sakupljeni ?
- Koji su ključni rokove za prikupljanje ?
- Kako će podaci biti sakupljeni, preneti i uskladišteni?
- U kojem formatu su potrebni podaci?
- Kako će podaci biti provereni kako bi se osiguralo da su tačni i u skladu sa relevantnim zahtevima?

53. U cilju sprovođenja eks-post evaluacije, potreban je pouzdan sistem prikupljanja podataka. Kosovo treba da poboljša svoj proces prikupljanja podataka.⁴¹ Ministarstva i relevantne vlasti treba da poboljšaju proces prikupljanja podataka na pragmatičan način, u skladu sa najboljim međunarodnim standardima. Na primer, u oblasti sudske efikasnosti, Savet Evrope je definisao indikatore za efikasnost sudova (kvalitet i efikasnost pravosuđa)⁴², i vrstu podataka koje treba prikupiti da bi se izmerio kvalitet i efikasnost nacionalnog pravosudnog sistema.
54. Treba uspostaviti pouzdan sistem prikupljanja podataka; dodatni korak za kosovske vlasti bi bio da kontinuirano ojačaju svoje sistem prikupljanja podataka kako bi sprovodili sadašnje smernice. Implementacija smernica zapravo može da posluži relevantnim institucijama kao prilika da nacrtaju dijagnoze o svom sistemu za prikupljanje podataka, kao i da identifikuje praznine u prikupljenim podacima.
55. Resorna ministarstva treba da razmotre razvoj sistema baze podataka i povratnih mehanizama koji će sistematski okupljati i čuvati informacije od realizatora. Iako se ministarstva uglavnom bave velikim i stabilnim mrežama realizatora, u većini slučajeva, povratni mehanizmi nisu institucionalizovani ili na mestu. Pošto smo rekli da, je potencijalni prostor za poboljšanje u smislu povratnih informacija potreban od lokalnih aktera, uključujući, opštine, policiju, pravosuđe, civilnog društva itd.
56. Ad hoc mehanizmi povratnih informacija takođe mogu biti uvedeni preko radne grupe (vidi tačku 2.3 dole): Članovi radne grupe koji su posvećeni eks-post evaluaciji jednog pravnog akta treba da deluju kao kontakt tačke za prikupljanje podataka. Na primer, predstavnik iz drugih ministarstava ili drugih javnih organa će biti zadužen za prikupljanje podataka koji se odnose na njihovo polje; resorno ministarstvo nadležno za radne grupe će okupiti sve prikupljene podatke.

⁴¹Prema indikativnoj Strategijom Evropske komisije za Kosovo, o IPA II , za 2014-2020, " Kosovo treba da poboljša svoj statističko prikupljanje podataka pošto postoje značajne razlike između podataka o trgovini i mnogim drugim sektorima EU i Kosova", str. 9.

⁴²Evaluacije sistema evropske pravde , Saveta Evrope , pogledajte onlajn:http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/evaluation/default_EN.asp?

**Eks-post evaluacije primene Zakona o sprečavanju i zaštiti od diskriminacije-
Ministarstvo rada i socijalne politike , Makedonija – Završni izveštaj , decembar
2013 (OEBS / MTSP)**

Analiza se zasniva na zvaničnoj statistici , koja je na raspolaganju državnom zavodu za statistiku, Komisiji za zaštitu od diskriminacije i odeljenju Ministarstva za radai socijalnu politiku. Analiza se zasniva na podacima iz izveštaja državnih organa i institucija (inspekcije, agencije, itd), nezavisnih institucija (Ombudsman, Akademija za sudije i javne tužioce, Ustavni sud), i socijalnih partnera (sindikati), civilnim organizacijama, koji su aktivne na polju sprečavanja diskriminacije.

Analiza je takođe zasnovana na osnovu povratnih informacija korisnika zakona (tj ugroženih , marginalizovanih grupa) preko NVO i pojedinaca koji direktno dostavljaju žalbe Komisiji za zaštitu od diskriminacije (18 predstavnika nevladinih organizacija i građani učestvovalo je u 10 fokus grupa; NVO su takođe odgovorile na upitnik) .

57. Sveobuhvatni proces eks-post evaluacije je jedan od ključnih uslova međunarodnih standarda bolje regulative koji pomažu osiguravanju tačnost eks-post evaluacije. Konačno, važno je setiti se da podaci iz različitih izvora moraju biti upoređene (tj: službeni zaključci treba da se ukrste sa povratnim inoformacijama iz civilnog društva).

2.2. Izvođenje Ek-post evaluacije

58. Postoje različiti modeli eks-post evaluacije koja se može koristiti da pomogne javnim vlastima u procenjivanju zakona.⁴³ Sledeći deo daje: praktična uputstva o tome kako da sistematično procene različite probleme koji su identifikovani u ranoj fazi procesa evaluacije eks-post kao što je opisano gore (§50); pokazatelji da primenjuju procenu; i metodološki koraci da izvrši procenu.

59. Jedan od najčešćih modela evaluacije koji se koristi za regulatornu procenu je analiza troškova i koristi. Iako može biti interesantan za procenu efikasnosti zakona, ovaj model je nepotpun, jer eks-post evaluacija treba da ide dalje od pristupa troškovi-dobit i da uključuje stavljanje pod lupu ukupan uticaj zakonodavstva. Eks-post evaluacija treba da ispita: efikasnosti zakonskih odredbi (postizanje ciljeva po razumnoj ceni); njihovu efikasnost i uticaj; nenameran ishod; razloge za neuspeh i faktore koji doprinose uspehu zakonskih odredbi. Ova procena se može uraditi pomoću kvantitativni ili kvalitativnu analiza.

⁴³Vidi gore navedenu OECD okvir za regulatornu politiku evaluacije, 2014, koji je uspostavio vezu između eks- post evaluacija zakona i politike. Ek-post evaluacija se definiše kao sistematski pregled programa na lageru regulacije ocenjuje propise protiv jasno definisanih ciljeva politike, uključujući razmatranja troškova i koristi, da se osigura da propisi ostaju do danas, troškovi su opravdani -, ekonomičan i fit za svrhu. Ovo uključuje procenu ekonomskih i socijalnih i / ili ekoloških uticaja. Suzan Rouz - Akerman, procjena uticaja i cost-benefit analize: Šta oni podrazumevaju za kreiranje politike i reforme zakonodavstva? *in* REVUE FRANCAISE d'Administration publikue 2011/4 (Ne 140)

2.2.1 Smernica:

60. Izvođenje eks-post evaluacije zahteva analizu podataka prikupljenih radi provere niza faktora. Sledeća su pitanja koja treba da budu postavljena tokom procesa evaluacije:

- a) Da li su odredbe zakona efikasno sprovedene od strane krajnjih korisnika i posebno:
 - i) da li su primaoci u skladu sa odredbama;
 - ii) da li je zakon povređen na bilo koji način;
 - iii) ako da, šta su potencijalni razlozi za nepoštovanje/neprimjenjivanje zakona?
- b) Da li rezultati zadovoljavaju početne ciljeve? Ocenjivač će identifikovati sve faktore koji su pomogli ili otežali efikasnost zakona .
- c) Da li su poželjni efekti zakonodavstva postignuti ili da li je zakonskim odredbama proizveden očekivani efekat (tj. promene u ponašanju);
- d) Da li se neželjena ili neočekivani dejstva javljaju?
- e) Da li su početni ciljevi zakona postignuti uz razumne/predviđene troškove;
- f) Da li je primena efikasna (ciljevi su ispunjeni po razumnoj ceni)?
- g) Kakav je bio uticaj rezultata sprovođenja zakonskih odredbi na društvo, ekonomiju i ekonomske aspekte?
- h) Da li se pozitivni uticaji mogu održati? Mogu li se neželjeni ili negativni uticaji prevazići?
- i) Koji su efekti preliivanja ?

2.2.2. Indikatori

61. Kako bi odgovorio na gore navedena pitanja, ocenjivač može da se osloni na indikatore eks-post evaluacije. Indikatori mogu da se utvrde korišćenjem postojećih praksi eks-post evaluacije. Važno je napomenuti da će se podaci prikupljeni u ranoj fazi procesa implementacije koristiti za merenje identifikovanih indikatora.

62. U skladu sa praksom eks-post evaluacije, postoje 4 vrste indikatora za eks-post evaluaciju:

1. **Efikasnost (ciljevi/aktuelizacija):** Efikasnost podrazumeva određivanje ciljeva i prikupljanje potrebnih podataka za verifikaciju dostignutih ciljeva. Postavlja se pitanje: U kojoj meri su ispunjeni početni ciljevi zakona?
2. **Efikasnost:** Efikasnost upoređuje ciljeve i rezultate protiv nastalih troškova. Postavlja se pitanje: Da li su potrebni troškoviopravdani, s obzirom na promene koje su postignute?
3. **Povezanost:**Koherencija ispituje da li su prisutne nedoslednosti ili razlike u primeni zakonskih odredbi na terenu (od jedne do druge institucije)?
4. **Adekvatnost:** Podesnost ocenjuje u kojoj meri su se zakonske odredbe ispoštovale.

63. Kosovo ima iskustvo u uspostavljanju indikatora u kreiranju politike. Na primer, Kosovo je razvilo višegodišnje strategije i akcione planove (vidi na primer, Strategija za migracije i Akcioni plan 2013-2018: Smanjen broj azilanata u zemljama članicama EU i u šengenskoj zoni). Indikator efikasnosti u primeru azilanata može se proceniti korišćenjem kvantitativnih podataka: % smanjenog broja azilanata će ilustrovati da li je cilj u potpunosti postignut, delimično ostvaren, ili nije postignut uopšte.

2.2.3. Metodologija

64. Metodologija postavlja opšti okvir kojim se uređuje procena zakonskih odredbi i/ili zakona. Poprirodi je standardizovan i sistematski. Međutim, obim stvarne analize treba da bude prilagođen zakonu pod lupom.⁴⁴ Sledeći odeljak postavlja tri testa koji treba da se izvode kao standardni metodološki postupak u eks - post evaluaciji. U procesu izvođenja ovih testova a kako bi se osigurala pravilna praćenja do nalaza ocenjivanja, resorno ministarstvo može koristiti grafikon ocenjivanja eks-post (videti Aneks 3).

a. Tri glavna testa za izvršenje eks-post evaluacije i odgovaranje na pitanja u 2.2.1.:

1. **Test Usklađenosti:** sastoji se od "ocenjivanja formalnog poštovanja proceduralnih zahteve (...) Kao što je navedeno u zakonima, politici ili odgovarajućim smernicama."⁴⁵ Ovaj test procena se može uraditi tako što će se odgovoriti na pitanja kao što su:
 - Da li je potrebanpodzakonski akt izdat i objavljen?
 - Da li su usvojene potrebne administrativne i budžetske mere?
 - Da li su seinstitucionalne promene sprovodile kao što je po potrebno?

Odgovarajući na ova pitanja, procenjivač utvrdi da li je sprovođenje zakona efikasno od strane državnih organa.

Kako bi sprovelatest usklađenosti, resorna ministarstva se mogu osloniti na efikasne i jednostavne alate. Na primer, da se obezbedi nastavak o objavljivanju sekundarnog zakonodavstva, neka pravna odeljenja na Kosovu su uspostavila tabele usklađenosti, kada je zakon stupio na snagu. Tabele usklađenosti se prate ako se podzakonska akta izdaje u skladu sa zakonskim odredbama. Ovu praksu treba proširiti na sva ministarstva. Takve tabele se mogu takođe proširiti i na administrativne i budžetske mere, kako bi se ukazalo: da li su usvojeni; ako nisu usvojeni, razloge za neuspeh oko usvojanja; i opšti vremenski okvir za njihovo usvajanje.

Usklađenost testa se obično sprovodi kroz standardizovane upitnike upućene nosiocima (vidi Aneks 7). treba imati na umu da upitnici treba da se drugačije prilagode za opštine i civilno društvo pošto će njihove povratne informacije i input biti drugačiji. Upitnici treba da imaju za cilj da izmere kolikosprovedene odredbe

⁴⁴Eks-post evaluacija treba da uzme u obzir specifičnost zakona, i izabrali koji utiču ili ishode za procenu: neke pravne reforme mogu izazvati velike društvene uticaje (na zdravstvenu zaštitu, na primer), gde neki drugi nemaju (na primer: industrija čelika).

⁴⁵ OECD, Regulatorni performans: Eks-post evaluacija regulatornih instrumenata i institucija, 2004, GOV / PRO / UR (2004) 6.

odgovaraju potrebama, problemima ili pitanjima kojim zakonodavstvo treba da se pozabavi.

2. **Test performanse** (izlazne informacije): sastoji se od merenja efikasnosti dostignuća početnih ciljeva. Na primer, u "sprečavanju i zaštiti od diskriminacije", potencijalni izlaz može biti broj komunikacionih aktivnosti koje se preduzimaju da bi se podigla svest o pitanjima diskriminacije.
3. **Test funkcije** (posledice i efekti): meri efekte primene zakona u široj osnovi. Na primer, ako je inicijativa da se "spreči diskriminacija" mera koja bi mogla biti ocenjena je smanjenje broja osoba koje su diskriminisane prateći sprovođenje zakona. Treba imati na umu da, u cilju procene ove mere, podaci pre stupanja Zakona na snagu bi morali da postoje kako bi se uradila uporedna analiza.

	Predmet	Kako	Indikatori	Merenja
Test usklađenosti	- Radnje preduzete u skladu sa zakonom - Izdata podzakonska akta - Nivo neusklađenosti/usklađenosti	- Tabela usklađenosti: pravne odredbe/podzakonska akta - Upitnici upućeni lokalnim sprovodiocima, relevantnim zvaničnicima i krajnjim korisnicima	- Efektivnost - Podesnost	- Nivo usklađenosti - Efekti odgovaraju potrebama, problemima, pitanjima
Testovi performanse	- Identifikacija učinka	- Upitnik sprovodiocima - Statistika	- Efikasnost	- Ostvarenje ciljeva zakonskih odredbi
Uticaji testova funkcionalnosti	- Identifikacija učinka - Očekivani i neočekivani uticaji	- Ankete - Statistike - Studije - Diskusije fokus grupe	- Ekonomski, socijalni uticaji na životnu sredinu su dovedeni do maksimuma ili potkopani	- Veći efekti skale preliivanja (efekti koji idu preko očekivanih efekta) ⁴⁶

Primeri rezultata i ishoda – slučaj UK eks-post evaluacije

Područje politike	Rezultati	Ishodi
Traženje posla / Nalaženje posla	Broj lica koja traže posao uz nečiju pomoć	Obim dodatnog ishoda ili poboljšanje u efikasnosti u traženju posla
Razvojna veština	Broj mesta za treninge i/ili broj završenih treninga	Vrednost dodatnog ljudskog kapitala i/ili kapacitet zarada
Socijalni ishod: škole, zdravstveni centri	Rezultati ispita (škole), Tretirana lica (zdravstveni centri).	Poboljšanja u ljudskom kapitalu (škole)/Merenja zdravstvenog prirasta (zdravstveni centri)
Poboljšanja životne sredine	Hektari napuštenog zemljišta oslobođeni od zagađenja.	Poboljšanje produktivnosti zemlje

Izvor: Zelena knjiga, Procena i evaluacija u centralnoj vladi, Upustvo trezora 2011

b. Kako odraditi ove testove u praksi: od cilja do ciljeva i rezultata

65. Kako bi se odradila eks-post evaluacija neko treba da identifikuje glavne ciljeve zakona koji je procenjen ili pravne odredbe. Ovi ciljevi služe kao glavni cilj. Na

⁴⁶ To može da stvori negativan uticaj na zagađenje vode.

primer, zakon koji daje podršku žrtvama zločina može da ima za cilj uspostavljanje pravne pomoći; osiguravanje finansijske kompenzacije; zaštitu prava žrtve za vreme krivične procedure (vidi "Inicijelni ciljevi pravnog okvira: slučaj švajcarske podrške za žrtve zločina" niže). U zakonu protiv diskriminacije glavni ciljevi mogu da budu prevencija i zaštita individa od diskriminacije (vidi Konačni uzveštaj o eks-post evaluaciji implementacije zakona za prevenciju i zaštitu od diskriminacije, Makedonia, Decembar 2013).

Inicijelni ciljevi zakonodavnog okvira: Slučaj švajcarske podrške žrtvama zločina

Mere obezbeđene zakonom	Savetodavne usluge za žrtve	Finansijska nadoknada	Pravo žrtve u krivičnim procedurama
Očekivani efekti	Zadovoljnost žrtve	Zadovoljnost žrtve	Izbegavanje sekundarne viktimizacije
	Reintegracija u socijalni život i tržište rada	Reintegracija u socijalni život i tržište rada	Balansiranje prava okrivljenih i žrtava, ograničen pristup opšte javnosti na suđenjima
	Rešavanje socijalnih problema		Socijalne naredbe

Izvor: Werner Bussmann, Procena zakonodavstva : Klizanje po tankom ledu, Federalna kancelarija pravosuđa, u proceni (2010), 16(3) 279–293

Švajcarsko zakonodavstvo se u podršci žrtvama oslanja na tri stuba:

1. Savetodavna kancelarija daje žrtvama zločina momentalnu neposrednu podršku (informaciju o medicinskoj pomoći, psihološku pomoć i pravni savet).
2. Šeme za obezbeđivanje finansijske nadoknade koja postoji za one koji nisu tu nadokandu dobili od agresora ili preko osiguranja i za one koji su nosioci nižih prihoda.
3. Krivične procedure su adaptirane na potrebe žrtve npr: Izbegavanje direktne konfrontacije između agresora i žrtve ili isključivanjem opšte javnosti sa suđenja u određenim okolnostima (npr. seksualno zlostavljanje).

Stubovi 1 i 2 služe da pomognu žrtvama koje su u opasnosti od nedobijanja pravde. Ove mere treba da pomognu žrtvama da se reintegrišu u socijalni i ekonomski život (rešavanje socijalnih problema). Stub 3 dizajnira pravni okvir koji pokušava da reguliše ponašanje lica ili organizacija.

66. Uzimajući u obzir gore navedene ciljeve, evaluator će označiti jedan ili dva vezana zadatka:

- 1) Za žrtve krivičnih dela potencijalni zadaci mogu uključivati: zadovoljstvo žrtava nakon procesa; zaštita prava žrtava; izbegavanje sekundarne viktimizacije; izjednačavanje prava optuženih i prava žrtava u krivičnom postupku;
- 2) U svrhu prevencije i zaštite od diskriminacije: evaluatori odabiru mere na jačanju svesti; radnje na osnovu pritužbi; uspostavljaju međuinstituacionalnu saradnju.

c. Kada otpočeti sa završnom evaluacijom?

67. Eks-postevaluacija zakona nije ograničena na procenu namenjenih ciljeva zakonodavstva nego traži procenu uticaja zakonodavstva u praksi. Posebno, eks-post evaluacija ima za cilj nadgledanje da li određena promena u zakonskom okviru direktno doprinosi rešavanju problema, odnosno smanjenju problema, ili poboljšava praksu.⁴⁷ U većini slučajeva, neposredna veza između zakonskih odredaba i promena koje se dese u praksi nije precizno uspostavljena. Trebalo bi imati na umu da postupak implementacije jednog zakona uglavnom podrazumeva složen sistem intervencija, usaglašavanja i uticaja. Uspostava ispravne uzročne veze između

⁴⁷Vidi na primer, Treasurz Board of Canada, Priručnik za regulativne predloge: merenje performansi i plan evaluacije, 2009 na: <http://www.tbs-sct.gc.ca/rtrap-parfa/guides-eng.asp>.

zakonskog okvira i razvoja situacije u praksi, predstavlja suštinsko pitanje u određivanju da li konkretna zakonska odredba treba biti osnažena ili čak proširena i na druge oblasti politike ili treba biti odbačena. Da bi se postigli maksimalni rezultati završne evaluacije potrebno je istražiti uticaj zakonodavstva uz pomoć različitih istraživačkih alata (npr. da bi se odredile reakcije ciljanih grupa, evaluator se može osloniti na ankete o zadovoljstvu korisnika, kao i na analize pritužbi).

68. Eks-postevaluacija može otpočeti tokom implementacije zakona (“razvojna”) ili nakon implementacije (“zbirna”). Obe evaluacije, razvojna i zbirna, mogu se preduzeti sve dok postoje potrebni efekti/uticaji koji proizilaze iz zakonskog okvira.

69. Dodatno, prilikom razmatranja potrebno je da se evaluacija osmisli na način koji će omogućiti dovoljno vremena da se problemi utvrđeni u evaluaciji otklone.

2.3. Ko preduzima i učestvuje u procesu evaluacije?

70. Pre započinjanja sa završnom evaluacijom, važno je precizno definisati:

- prikupljanje podataka;
- analizu podataka; i
- izveštavanja.

Dodatno, postupak utvrđivanja odgovornosti može biti od pomoći u pojašnjenju uloge centralne administracije.

71. U većini zemalja postupak završne evaluacije se sprovodi od strane resornih ministarstava: oni su odgovorni za predlaganje i implementaciju zakona, imaju pristup javnim podacima i mogu razviti mehanizam prikupljanja podataka... Ovaj postupak se preduzima pod opštom kontrolom službi premijera vlade (vidi naprimer Francuska), koje vrše koordinaciju. U nekim zemljama, kao što je Nemačka, završne evaluacije se sistematski ne provode interno, već se od strane eksternih subjekata, pod nadzorom resornog ministarstva. Ova rešenja nisu česta i prihvatljiva su u slučaju Nemačke zbog njenog federalnog uređenja. Kosovo bi trebalo preferirati primenu interne evaluacije, koja je isplativija i koja će zadovoljiti ciljeve Opšte strategije za bolje upravljanje.

2.3.1 Rukovođenje: uloga resornih ministarstava

72. Nadležna ministarstva treba da igraju vodeću ulogu u procesu eks-post evaluacije jer su već uključeni i u izradu i implementaciju zakonodavstva u svojim tematskim oblastima. Ipak, važno je odrediti odgovornosti u okviru ministarstva, i uspostaviti mehanizme koordinacije. To će pomoći da se osigura da resorno ministarstvo dobija dovoljno podataka i povratne informacije o pitanjima implementacije svakog pravnog akta koji je pod evaluacijom.

73. Sledeće potrebe treba razjasniti :

- a. Tematska uloga odeljenja;
- b. Koordinaciona uloga Pravnog odeljenja ; i
- c. Koordinacija i uloge programiranja radne grupe

a. Tematska uloga odeljenja

74. Uopšteno, ministarstva odbogovna za pisanje nacrtu zakonu i njegovu implementaciju će takođe preuzeti ulogu vođenja procesa eks-post evaluacije dok će svako tematsko odeljenje treba da bude odgovorno za sprovođenje evaluacije pravnih odredbi u okviru njihovih domena odgovornosti. Bez obzira, bilo kakva podela odgovornosti bi prvenstveno trebala da se razmotri zakonskim odredbama koje utvrđuju podelu nadležnosti.
75. Specijalizovane službe će imati lakši zadatak u identificiranju odgovornih osoba za implementaciju zakona; ciljeva zakona; mogućih efekata; dostupnih podataka; i postojećih perpektivnih praksi. Dodatno, službe će biti više u mogućnosti da analiziraju zakone i da procene postupak usvajanja usaglašenih podzakonskih akata.

b. Koordinirajuća uloga pravnog odeljenja

76. Kako bi se obezbedila koordinacija između različitih ministarstava i departmana, svako ministarstvo će imenovati stalnu kontakt tačku, ako je moguće iz pravne službe, zaduženu za završnu evaluaciju, obzirom da većina pravnih službi ima posebne sekcije zadužene za “implementaciju zakona”.

c. Koordinacija radnih grupa i uloge u okviru programa

77. Radna grupa bi trebalo da bude uspostavljena za svaku temu u zakonu, u procesueks - post evaluacije. Radna grupa bi trebalo da budu neposredno uključena (barem) u sledećim fazama eks-post evaluacije: faza programiranja, kako bi se ispitao mandat za procenu (obim evaluacije, kriterijumi za ocenjivanje, raspored, mapa nosioca i sl); i u fazi zaključivanja, kako bi se razmotrili rezultati evaluacije. Radna grupa treba da se redovno sastaje.
78. Članovi radne grupe trebaju sa eveluatorima međusobno da razmenjuju podatke i informacije o problemima tokom implementacije.
- Radna grupa se sastoji od:
1. Pravni departman i specijalizovani departmani ministarstva nadležnog za završnu evaluaciju (kao koordinator i zamenik koordinatora radne grupe);
 2. Specijalizovani departmani resornih ministarstava uključenih u implementaciju zakona, ili u domenu odogovornosti koji je propisan u zakonu;
 3. Predstavnici institucija i organa propisanih u zakonu, uključujući agencije, Ombdusmena, reviziju; i
 4. Kada je to moguće, uzimajući u obzir svrhu zakona, predstavnike civilnog društva (što se može odnositi na predstavnike konkretnih zanimanja na koje se zakon primenjuje).

2.3.2. Koordinacija: Međuresorni rad, regulatorna tela za nadzor

a. Uloga Kancelarije Premijera (KPR)

79. KPR je odgovoran za koordinaciju rada između ministarstava: odgovoran je za uspostavu

programa završne evaluacije u bliskoj saradnji sa grupom za rukovođenje (videti ispod). Program treba biti uspostavljen na višegodišnjoj osnovi, kada su takvi zahtevi predviđeni zakonima. Dok godišnji program treba da se utvrdi na osnovu predloga ministarstava koji će utvrditi da se završna evaluacija dostavlja svake godine, uključujući i ocenjvanje zakonodavstva, instituciju koja je odgovorna za sprovođenje evaluacije, vremenske okvire i opravdanje za odabir određenog zakona.

80. Nakon što završna evaluacija bude okončana, ministarstva- institucije sponzori će osigurati da rezultati evaluacije budu zastupljeni u budućim zakonodavnim programima, te osigurati da novi predlozi zakona odražavaju zaključke i preporuke sadržane u evaluacijskom izveštaju.

b. Grupa za rukovođenje

81. Grupa za rukovođenje treba biti uspostavljena i sastavljena od svih pravnih odeljenja, te treba da služi kao tačka koordinisanja za eks post evaluaciju zakona resornih ministarstava. Grupom trebaju predsedavati predstavnici KPR-a.

82. Grupa za rukovođenje će pripremiti i nadgledati implementaciju programa i rezultate završne evaluacije.

83. Grupa za rukovođenje treba da ima savetodavnu ulogu u pružanju pomoći prilikom razvoja plana evaluacije. Svake godine u septembru, grupa za rukovođenje će ispitati i završiti predlog liste zakona koji se trebaju evaluirati, a koja je predložena od strane resornog ministarstva.

84. Svaki direktor pravnog odeljenja će upoznati Kancelariju premijera o listi zakona predloženih od strane njegovog ministarstva: predlog resornog ministarstva mora za svaki zakon sadržavati kratki opis razloga zbog čega je zakon predložen za završnu evaluaciju, svrsishodnost evaluacije (ciljeve, sadržaj evaluacije), osnovna pitanja evaluacije (ciljevi koje se trebaju preispitati), i vremenske okvire koji će biti posalti grupi za rukovođenje.

85. Kancelarija premijera u saradnji sa grupom za rukovođenje je odgovorna za uspostavu konačne liste zakona koji se trebaju preispitati tokom naredne godine, kao i rokove za završnu evaluaciju.

86. Vremenski okvir: Nakon što se usvoji lista, svako resorno ministarstvo treba uspostaviti radnu grupu i održati prvi sastanak u roku od mesec dana od dana primitka liste za svako ministarstvo. Prvi predlog izveštaja završne evaluacije treba biti dostavljen Kancelariji premijera u roku od 3 meseca od prvog sastanka radne grupe. Finalni nacrt izveštaja također treba biti dostavljen KPR-a. KPR će dati mišljenja i preporuke kada je potrebno.

87. Grupa za rukovođenje se treba redovno sastajati (jednom mesečno a i češće ukoliko je potrebno) da ispita napredak radnih grupa unutar resornih ministarstava zaduženih za završnu evaluaciju. Za svaki primerak zakona, koji je predmet evaluacije određeno lice će rukovodećoj grupi predstaviti dosadašnje rezultate evaluacije.

88. Grupa za rukovođenje može sastaviti savetodavno mišljenje. Kratki izveštaj o napretku sačinjen od strane resornog ministarstva se dostavljaju KPR-a, kao i preporuke grupe za

rukovođenje po potrebi.

2.3.3. Proces uspostave sveobuhvatnog pregleda: uključujući predstavnike civilnog društva

89. Uvažavanje stavova građana, uključujući predstavnike civilnog društva je ključno u omogućavanju složenog pregleda socijalnih i ekonomskih uticaja zakona. Uključivanje predstavnika civilnog društva tokom završne evaluacije je korisno iz dva razloga:
1. Pomaže u omogućavanju da su informacije o socio-ekonomskim uticajima zakonskih odredbi sveobuhvatne; i
 2. Pruža ocenu prihvatljivosti zakonskih odredaba. Konsultacije sa civilnom društvom vezano za implementaciju rezultata evaluacije mogu biti od koristi u prepoznavanju glavnih problema u zakonu. Nadalje, to može pomoći u prepoznavanju potencijalnih uzroka za nesuklađenost/primjenu konkretnih zakonskih odredaba.
90. U skladu sa vladinom Strategijom za saradnju sa civilnim društvom 2013-2017 (zadatak broj 1: Obezbediti značajno učešće civilnog društva u pisanju i implementaciji politika i zakona), za svaki zakon koji je predmet završne evaluacije, resorsno ministarstvo će definisati sadržaj konsultacija (zainteresovane stranke, NVO...) kao i termin konsultacija.
91. U zavisnosti od predmeta zakona koji se evaluira, civilno društvo može također učestvovati u radu radnih grupa uspostavljenih od strane resornih ministarstava.

3. Eks-post evaluacijski izveštaj i njegove posledice

92. Postoje najmanje dva razloga za završnu evaluaciju:
1. Pomaže predlagačima zakona da prepoznaju neophodne promene i poboljšanja koja se trebaju ugraditi u postojeći zakonski okvir; i
 2. Osigurava da vlada bude odgovorna obzirom da izveštaj naglašava poteškoće/nemogućnosti, kao i odogovornosti za neuspeh u implementaciji zakonskog okvira.
93. Da bi se zadovoljili gore navedeni razlozi za izradu završne evaluacije, on treba sadržavati sledeće:
1. Podsećati na ciljeve zakona;
 2. Definisati razloge, sadržaj, mandat, racionalnost i metode evaluacije;
 3. Ukazati da li, i na koji način su ostvareni ciljevi (identificirati ključna pitanja, i za svako pitanje prikazati rezultate testa usklađenosti, karakteristike testa i uticaj testa);
 4. Uporediti rezultate i ishode u odnosu na očekivane uticaje zakona;
 5. Ukaziti na neočekivane efekte, kako negativne tako i pozitivne, i način poboljšanja pozitivnih efekata kao i prevazilaženje negativnih;
 6. Skup zaključaka; i
 7. Skup preporuka o budućim koracima koji će se preduzeti.
94. Završni evaluacijski izveštaj u odnosu na veći dio zakonodavstva (koji se odnosi

naprimer, na osnovna prava, inovativna rešenja, značajne reforme, trebaju biti dostavljeni široj javnosti i objavljeni na službenim web stranicama. Ovaj široko rasprostranjeni doseg i javno objavljivanje će pomoći u povećanju javne svesti vezano za postupak donošenja zakona.

95. Određene institucije su odgovorne za implementaciju preporuka, i obezbeđivanje da rezultati završne evaluacije nagoveste buduće zakonodavne programme.

4. Implementacija i pregled smernica

4.1. Implementacija

96. Kako bi se olakšala implementacija Upustava u prvih šest meseci nakon odobrenja Upustva ,KP treba da izabere jedan ili dva zakona koji: zahtevaju implementaciju nekoliko ministarstava; i imaju poželjno značajan uticaj bilo ekonomski, socijalni ili neki drugi. Nakon ovog prvog eksperimenta, KP bi onda mogla da razmotriti širu primenu metodologije vrednovanja eks-post evaluacije, i da definiše prvi godišnji program eks-post evaluacije.
97. Da bi se osiguruala efikasnost završne evaluacije, neophodno je da lica odgovorna za vođenje evaluacije budu u najmanju ruku stručni kao lica odgovorna za izradu nacrtu zakona. Stoga je prioritarno potrebno razmotriti organizaciju treninga za navedena lica, u suprotnom, završna evaluacija neće biti dovoljno adekvatna da ukaže na potrebu za izmene zakona. Veoma je važno da se unutar vlade uspostave odgovarajuće veštine, kao i unutar resornih ministarstava, te lokalnih vlasti. Trening sesije i radionice trebaju u pravilu biti organizovani za državne službenike specijalizovanih i pravnih departmana unutar resornih ministarstava, kako bi se povećala svest o pitanjima i problemima prilikom implementacije.
98. Svi eks-post evaluatori, kao i kontakt tačke završnih evaluacija unutar resornih ministarstava trebaju biti obučeni pre nego preuzmu dužnosti evaluatora ili kontakt tačaka. Oni trebaju također biti educirani i tokom trajanja njihovog mandata kako bi se unapredile njihove veštine i metodologija.
99. Smernice trebaju biti dostavljene državnim službenicima specijalizovanih i pravnih departmana u okviru resornih ministarstava. Smernice trebaju biti dostupne vladinim agencijama, organima državne službe, kao i lokalnim vlastima, obzirom da su oni uključeni u process impementacije zakona. Smernice trebaju biti dostupne na web stranici Vlade Kosova i lako dostupni široj javnosti.
100. KPR je odgovoran impementaciju i reviziju postojećih smernica za završnu evaluaciju zakona, koje su zasnovane na najboljim praksama i dosadašnjim iskustvima iz završnih evaluacija.

4.2. Pregled

101. Smernice za završnu evaluaciju trebale bi predstavljati promenljivi alat i trebaju biti

dopunjene kako bi istakao razvoj korisnih praksi na Kosovu. U ciju daljnog obogaćivanja postojećih smernica, online forum bi trebao biti kreiran koji bi uključivao: kategoriju “pitanja i odgovori”; komentare/predloge na koji način da se unaprede smernice; međunarodne standarde i međunarodna kretanja po pitanju završnih evaluacija.

Kvalitet završnih evaluacija Iskustvo Australije– Proceniti procenu
<ul style="list-style-type: none"> • Da li evaluacija sadrži sve relevantne informacije? • Da li ispituje i raspravlja postojeću svrsishodnost propisa? • Da li razmatra uticaj na sve korisnike?
<ul style="list-style-type: none"> • Da li opisuje rezultat interevencije vlade na način koji pomaže čitaocu da razume da li su ciljani rezultati ostvareni na efikasan način?
<ul style="list-style-type: none"> • Da li precizno ukazuje na uticaje (pozitivne i negativne) kao i na nepreciznost podataka? • Da li su stavovi korisnika ravnomerno zastupljeni? • Da li su zključci logički zasnovani na činjenicama i snazi podataka?

*(2012) Smernice za pregled implementacije
Vidi Dodatak 5*

Završna analiza/Pregled pokazatelja učinka propisa OECD Upitnik			
	Da, ovaj indikator je dostupan javnosti	Da, ovaj podatak je dostupan interno	Ne
Procenat usklađenosti analize završne evaulacije sa formalnim zahtevima/smernicama			
Pokazatelj kvaliteta završne evaluacije (npr. procenat završnih pregleda u kojima je procenjen dovoljan kvalitet ekonomskih i socijalnih uticaja.			
Rezultati percepcije/mišljenja istraživača o korisnosti/kvaliteti praksi koje su predmet završne analize.			

Ukoliko ste na bilo koje pitanje odgovorili sa “da”, molimo objasnite kako vaša vlada koristi indikator, npr. šta vaša vlada/administracija radi sa rezultatima?

Ukoliko ste odgovorili sa “da” na dio “Rezultati percepcije/mišljenja istraživanja o korisnosti/kvalitetu završne analize praksi”, molimo navedite ko je bio ispitan.

Izvor: OECD (2014), Okvir za evaluaciju regulatorne politike

Literatura

Australian government (2014), The Australian Government Guide to Regulation. (*Vlada Australije (2014), Vodič Vlade Australije za upravljanje*).

http://www.cuttingredtape.gov.au/sites/default/files/documents/australian_government_guide_regulation.pdf

Australian Government, Department of Finance and Deregulation (2012), Guidance Note on Post-Implementation Reviews, p. 24. (*Vlada Australije, Služba za finansije i deregulaciju (2012), Vodič za preglede implementacije zakona, str.24*)

David BARNHIZER (2013), The Implementation Gap: What Causes Law to Succeed or Fail?, Cleveland State University. (*Praznina u implementaciji zakona: Šta uzrokuje uspeh, odnosno neuspeh zakona?*)

Werner BUSSMANN (2010), "Evaluation of Legislation: Skating on Thin Ice", 16(3), 279-293. (*"Evaluacija zakona: Klizanje na tankom ledu"*), 16(3), 279-293

Cary COGLIANESE (2012), Measuring Regulatory Performance, Evaluating the Impact of Regulation and Regulatory Policy, OECD publication. (*Cary COGLIANESE (2012), Određivanje učinka upravljanja, Evaluacija učinka upravljanja i regulatorne politike.*)

European Commission (2013), Public consultation on Commission Guidelines for Evaluation. (*Evropska Komisija (2013), Javna konsultacije o Vodičima Komisije za evaluaciju.*)

European Commission (2013), Strengthening the foundations of Smart Regulation – improving evaluation, COM(2013) 686 final. (*Evropska Komisija (2013), Jačanje temelja za pametno upravljanje - unapređenje evaluacije, COM (2013) 686 završni.*)

European Commission (2007), Responding to Strategic Needs: Reinforcing the Use of Evaluation, SEC(2007)213. (*Evropska komisija (2007), Odgovor na strateške potrebe: Jačanje upotrebe evaluacije, SEC (2007) 213.*)

Government Accountability Office (2012), Designing Evaluations, 2012 Revision – GAO-12-208G, USA. (*Vladina kancelarija za odgovornost (2012). Izrada evaluacija, 2012 Revizija-GAO-12-208G, SAD.*)

HM Treasury (UK) 2011, The Magenta Book, Guidance for evaluation. (*HM Treasury (UK) 2011, The Magenta Book, Vodič za evaluaciju*)

National Regulatory Control Council (2013) (*Normenkontrollrat*), Expert Report on the Implementation of Ex-post Evaluations, Good Practice and Experience in Other countries, Germany.

OECD (2014), Framework for Regulatory Policy Evaluation. (*OECD (2014), Pravni okvir za evaluaciju politike upravljanja*)

Office of Management and Budget (US Government), Analytical Perspectives Budget of the US Government, Fiscal Year 2015, pgs. 65-70, (*Kancelarija za menadžment i budžet (Vlada*

SAD-a), *Analitičke perspective budžeta vlade SAD-a, Fiskalna godina 2015, str. 65-70*
<http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/budget/fy2015/assets/spec.pdf>

OSCE (2013), Report on the Implementation of Civil Service Legislation in Kosovo.(OSCE (2013), *Izveštaj o implementaciji legilstive državne službe na Kosovu.*)

OSCE (2012), Report on Multilingual Legislation in Kosovo and its Challenges. (OSCE (2012), *Izveštaj o višejezičnim zakonima na Kosovu i njihovim izazovima.*)

OSCE (2012), Report on Implementation Measures for Legislation Impacting Human Rights in Kosovo. (OSCE (2012), *Izveštaj o merama sprovođenja zakona koji utiču na ljudska prava*)

Republic of Kosovo (2014), Better Regulation Strategy 2014-2020, Regulatory Impact Assessment. (*Republika Kosovo (2014), Strategija za bolje zakonsko regulisanje 2014-2020, Procena regulatornog uticaja.*)

Republic of Kosovo (2014), Practical Guidelines for Legal Approximation with the Legislation of the European Union. (*Republic of Kosovo (2014), Praktične smernice za približavanje zakona legislative Evropske Unije*)

Republic of Kosovo (2013), Government Strategy for Cooperation with Civil Society 2013-2017. (*Republika Kosovo (2013), Vladina strategija za saradnju sa civilnim društvom 2013-2017*)

Republic of Kosovo (2012), Manual Oversight Function of Parliamentary Committees. (*Republika Kosovo (2012), Priručnik funkcija nadzora parlamentarnih odbora*)

ANEKSI

ANEKS1

Tabela strateškog planiranja–Primer

Resorno ministarstvo treba da koristi ovaj grafikon u ranoj fazi evaluacije u cilju dobijanja: pregleda sprovođenja akcija; realizatore; izvore podataka; instance kojima će biti podaci neophodni ali nisu dostupni; potrebno vreme za početak i postizanje procene; i indikatore kao što je naznačeno u 2.2.2.

Primer Zakona o zdravstvenom osiguranju

Zadaci	Koraci implementacije	Implementers	Izvori informacija o implementaciji	Nedostupni podaci	Rok za evaluaciju	Indikatori uspešne implementacije	Rok za izveštaj
Univerzalni pristup osnovnim zdravstvenim uslugama	- administrativne mere	-državne institucije (Ministarstvo zdravstva, Ministarstvo finansija itd.) -zdravstvene ustanove	- Označavanje svih institucije koje dostavljaju izveštaje u oblasti zdravstva - Ombdusman...	Koji podaci? Radnje koje će se preduzeti da se oni prikupe.	6 meseci		Srednjoročni izveštaj Završni izveštaj
	- adaptation of healthcare institutions -prilagođavanje zdravstvenih institucija	-državne institucije (Ministarstvo zdravstva,Ministarstvo finansija itd.) -zdravstvene ustanove			1 godina		
	-komunikacijske radnje	-državne institucije -šira javnost			6 meseci		

ANEKS2
Mapiranje izvršilaca

	Naziv izvršilaca	Uloga u procesu implementacije	Dostavljeni podaci	Uticaj zakona
Državne institucije	Centralne institucije			
	Agencije			
	Lokalne vlasti			
Nezavisne institucije	Ombdusman			
Krajni korisnici	Trgovačke Organizacije			
	Mali privredni subjekti			
	Građani			

	Blagi uticaj
	Umereni uticaj
	Snažni uticaj

ANEKS 3
Tabela eks-post evaluacije

Ulazni podaci	Izlazni podaci	Rezultati	Uticaji
Pravne mere (novi zakonski okvir socijalnog osiguranja)			Društveni uticaj (više kategorija pokrivenih sistemom socijalnog osiguranja, uticaj na javno zdravlje...) <u>Financijski uticaj</u> posebno na javne finansije poput smanjenja <u>Neželjeni efekti</u> (prevare u socijalnom osiguranju)
Podsticaj (Izuzimanje socijalnih doprinosa za određene kategorije korisnika)			<u>Ekonomski uticaj</u> <u>Prelivajući efekti</u>
Administrative mere (nove procedure)			<u>Uticaj stroge regulacije</u>

- **Promene predviđene u zakonu**
- **Nepredviđene promene**
- **Neželjeni efekti**
- **Efekti prelivanja (izvan neposrednog uticaja zakona)**

ANEKS 4

Proces evaluacije, Model Evropske komisije: Koraci i organizacija

Osiguranje kvaliteta	Aktivnosti (hronološki)	Specifičnosti	Odgovorni subjekti
	Odabir		Funkcija evaluacije/Širi opšti pravac
	Planiranje		
	Formiranje rukovodne grupe		
	Mandat	Unutrašnji/Vanjski/Mešoviti	Operativna jedinica/Menadžer evaluacije
	Metodologija (u slučaju vanjskog ugovora: Projektni zadaci)	Evaluacijska pitanja	
	Istraživanje i analiza		
	Evaluacijski izveštaj		
	Procena kvaliteta		
	Predstavljanje rezultata	Šire organizacijsko podučavanje (radionice) u okviru Evropskih institucija (države članice, Evropski parlament, Savet)	
	Plan praćenja		
	Praćenje implementacije		
	Doprinošenje novoj proceni uticaja i političkih inicijativa	Šire organizacijsko podučavanje (radionice) u okviru Evropskih institucija	

Izvor: Javne konsultacije o smernicama Komisije za evaluaciju (Novembar 2013)

ANEKS 5

Planiranje završne eks-post evaluacije – Tabele – Praksa Australije

(Izvor: Dokumenti Kancelarije za sprovođenje dobrog upravljanja)

1. Potrebne završne evaluacije

Tabela 1: Pregled statusa implementacije (PSI) i usaglašenost

PSI Status	Usaglašeno	Neusaglašeno	UKUPNO	
Nije implementirano	13		13	
Nije započeto	47		47	Kancelarija glavnog državnog pravobranioca
Započeto	9	2	11	
Završeno – nije objavljeno	3		3	
UKUPNO	72	2	74	

Naziv predloga regulacije					
Opis predloga regulacije	Razlog za PSI	Datum implementacije	Datum početka PSI	Status PSI	PSI usaglašenost
Organizovani kriminal na obali					
Paket mera za borbu protiv organizovanog kriminala i povećanja bezbednosti na obali.	Neusaglašeno	Maj 2013	Maj 2015	Nije započeto	Usaglašeno
Zabrana uvoza neodobrenih psihoaktivnih supstanci					
Uspostaviti "obrnuti sistem dokazivanja" kako bi se zabranio uvoz psihoaktivnih substance osim ukoliko nisu odobreni i sigurni.	Neusaglašeno	Nije implementirano	..	Nije započeto	Usaglašeno
Zakon 2008^a o prepodaji prava na honorar od likovnih dela					
Uspostavlja neotuđivo pravo na prepodaju prava na honorar od likovnih dela.	Neusaglašeno	Juni 2010	Juni 2013 ^b	Započeto	Usaglašeno

Poboljšanja sadržana u Pregledu Nezavisnog sektora sa ocenu proizvoda Australije

Uspostavlja paket poboljšanja programa povrata poreza za filmsko delo	Neusaglašeno	Septembar 2011	Septembar 2013	Započeto	Usaglašeno
---	--------------	----------------	----------------	----------	------------

2. Okončane evaluacije

Naziv predloga regulacije					
Opis predloga regulacije	Razlog za PSI	Datum implementacije	Datum početka PSI	Status PSI	PSI usaglašenost
Davalac telekomunikacijskih usluga (Premium mobilne usluge) Odluka 2010 (Br.1)					
Zabranjuje dvaocima premium SMS i MMS sadržaja da izvrše naplatu usluga koje korisnici nisu odobrili i zahteva jasnu obavest o prirodi i troškovima uslue.	Neusaglašeno	Maj 2010	Maj 2012	Završeno Objavljeno	Usaglašeno
Davalac telekomunikacijskih usluga (Dodatne Mobilne Usluge) Odluka 2010 (Br.2)					
Ovlašćuje ACMA da izda privremenu meru da spreči osumnjičene davaoce usluga od naplate dodatnih potraživanja od korisnika dok se istraga ne okonča.	Neusaglašeno	Novembar 2010	Novembar 2012	Završeno Objavljeno	Usaglašeno

ANEKS 6

Primer upitnika o implementaciji

Dostaviti izvršiocima (resorna ministarstva, lokalna administracija, isturene opštinske kancelarije)

1. Na koji način je predstavljena politika?
2. Koji su faktori doprineli ili usložnili implementaciju zakona?
3. Da li ste očekivali poteškoće u implementaciji zakona?
 - a. Ako da, možete li navesti poteškoće?
 - b. Ako da, možete li definisati rešenja za prevazilaženje ovih poteškoća? Koja su vaša rešenja problema navedenih u 3(a)?
 - c. Ukoliko niste bili u mogućnosti da otklonite poteškoće, navedite moguće razloge zbog čega su navedene poteškoće nastale?
4. U kojoj su meri krajni korisnici uređeni odredbama zakona?
 - a. Gde je to moguće, navedite primere neusaglašenosti (odredba je suviše komplikovana i vodi do nerazumevanja od strane korisnika i uposlenika)
 - b. Identifikovati konkretne primere neusklađenosti (navesti da li pogađaju posebne grupe korisnika)
5. Da li je zakon dosljedno proveden na svim područjima?
 - a. Ako ne, identificirati razlike i posebne razloge koji su doveli do toga
6. Da li su ciljevi zakona postignuti?
 - a. Ako ne, istražiti uzroke razlika između očekivanog i ostvarenog
7. Da li su ciljevi ostvareni u okviru očekivanih troškova? Da li je bilo neočekivanih troškova?